

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS**

RITA BANDZIENĖ

**SAVANORIŠKAS ATSIŠAKYMAS PABAIGTI
NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO
ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE**

**DER RUCKTRITT VOM VERSUCH IM
STRAFRECHT DES LITAUEN UND ANDERER
LANDER**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
prof. dr. A. Gutauskas**

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

**SAVANORIŠKAS ATSIŠAKYMAS PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ
VEIKĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE
TEISĖJE**

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621M90011

Recenzentas

Vadovas

prof. dr. A. Gutauskas

2013 12

Atliko

Studentė

R. Bandzienė

2013 11 21

VILNIUS, 2013

TURINYS

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS.....	4
ĮVADAS.....	5
1. SAVANORIŠKO ATSIŠAKYMO PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	9
2. SAVANORIŠKO ATSIŠAKYMO PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ SĄLYGOS.....	19
2.1. Savanoriškumas.....	20
2.2. Apsisprendimas galutinis ir besąlygiškas.....	25
2.3. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką įmanomas tik parengtinėje stadijoje, kol nusikalstama veika nebaigta ir/arba nekilę nusikalstamų padarinių.....	26
3. BENDRININKŲ SAVANORIŠKAS ATSIŠAKYMAS PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	36
4. NEPAVYKĘS SAVANORIŠKAS ATSIŠAKYMAS PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	45
IŠVADOS.....	49
LITERATŪRA.....	51
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	56
ZUSAMMENFASSUNG.....	57

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

d. – dalis;

Estijos BK – Estijos baudžiamasis kodeksas;

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas;

Latvijos BK – Latvijos baudžiamasis kodeksas;

Lenkijos BK – Lenkijos baudžiamasis kodeksas;

LR BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas;

NStZ – „Neue Zeitschrift für Strafrecht“;

p. – punktas;

psl. – puslapis;

Rusijos BK – Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas;

Senasis BK – Lietuvos Respublikos 1961 m. baudžiamasis kodeksas;

Str. – straipsnis;

Vokietijos BK – Vokietijos baudžiamasis kodeksas.

IVADAS

Bendroji temos charakteristika ir jos naujumas, aktualumas. Savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas, pasak vieno iš vokiečių baudžiamosios teisės teoretikų I. Puppe – tai „auksinis tiltas atsitraukimui nuo nusikaltimo darymo“¹. Tai paskutinė galimybė besikėsinančiam nusikalsti asmeniui atsisakyti savo pradėtos veikos be teisiųjų pasekmių. Būtent šio instituto buvimas skatina kaltininką nebaigti pradėtų nusikalstamų veikų suteikia jam galimybę grįžti į teisėtą padėtį. Tik šio instituto dėka nusikalstamos veikos parengtinėje stadijoje jis dar turi progą persigalvoti, savanoriškai nutraukti pradėtą nusikalstamą veiką ir taip išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Įstatymų leidėjas, suteikdamas šią galimybę, dar kartą parodo baudžiamąją atsakomybę esant tik *ultima ratio* ir iki paskutinio momento leidžia kaltininkui „pasitaisyti“ ir taip jos išvengti. Šis institutas, kaip baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, užima ypatingą vietą baudžiamosios teisės sistemoje, todėl, manau, jam skirta nepagrįstai mažai dėmesio. Kol kas Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje jis nėra plačiau išnagrinėtas. Dažniausiai jis aptariamas tik kitų baudžiamosios teisės institutų, tokių kaip nusikalstamos veikos stadijos ar bendrininkavimas, kontekste. Tačiau, apžvelgus teismų praktiką, matyti, jog tai yra tas institutas, kurio pritaikymas dažnai sukelia problemų teismams, ir kurio pagrindu nusikalte asmenys, dažniausiai nepagrįstai, mėgina išvengti baudžiamosios atsakomybės. Todėl šio instituto nuoseklesnės lyginamosios studijos yra tikslingos norint įvesti aiškumo ir pašalinti dviprasmybes baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje ir taip užkirsti kelią galimiems nusikaltusių asmenų prisidengimams juo siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės arba prisidengti nepavykusiu savanorišku atsisakymu pabaigti nusikalstamą veiką, kai nėra tam realaus pagrindo, kaip atsakomybę lengvinančia aplinkybe.

Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką nėra visiškai naujas institutas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Jis, kaip ir dauguma kitų baudžiamosios teisės institutų, perimtas iš senojo BK, kuris iki 2003 m. vis dar galiojo Lietuvos Respublikoje. Tačiau įstatymų leidėjas naujajame BK, vadovaudamasis kitų išsivysčiusių ir turinčių ilgametę šio instituto reglamentavimo patirtį šalių praktika, stipriai papildė šio instituto reglamentavimą, numatydamas asmens atsakomybę už jau faktiškai padarytas nusikalstamas veikas, nepaisant savanoriško atsisakymo pabaigti kitą nusikalstamą veiką, savanorišką atsisakymą bendrininkavimo atveju, bei nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygas. Taigi, naujajame BK reglamentuota tai, kas iki to laiko egzistavo tik sovietinėje baudžiamosios teisės doktrinoje, tačiau nepriklausomos Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikų dėmesio šie pokyčiai vis dėl to nesulaukė.

¹ Puppe I., Der halbherzige Rucktritt// Neue Zeitschrift für Strafrecht, 1984, Nr. 488(490)

Todėl analizuodami šią temą, mėginsime įsigilinti į šio instituto taikymo Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje teorines ir praktines problemas, ypatingą dėmesį skirdami Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinai bei teismų praktikai. Šią šalį pasirinkau todėl, kad, lyginant su kitomis kontinentinės teisės sistemos šalimis, joje ypač išvystyta baudžiamosios teisės doktrina, turinti ilgametę patirtį savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką reglamentavimo srityje, kurią, manau, kai kuriais aspektais tikslinga pritaikyti ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Šiame darbe visiškai nepalietas šio instituto reglamentavimas anglosaksų teisinės sistemos šalyse, nes, manau, tai būtų netikslinga dėl per didelių reglamentavimo skirtumų šiose šalyse ir kontinentinės teisės šeimai priklausančioje Lietuvoje. Anglosaksų teisinės sistemos šalims būdingas visiškas kazuistiškumas (čia nesuforuota jokių bendrųjų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygų, tik numatyta galimybė konkrečių nusikalstamų veikų atveju šiuo pagrindu atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės²), kas mūsų teisinėje sistemoje yra svetima, nepritaikoma ir netgi netikslinga taikyti. Taigi šiame darbe bus gilinamasi tik į kontinentinės teisinės sistemos šalių baudžiamosios teisės teoriją ir praktiką, susijusią su šio instituto reglamentavimu ir realiu pritaikymu.

Tyrimo objektas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas - savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką kaip specifinė aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje. Jos specifiškumą jau parodo vieta LR BK sistemoje (kitaip, nei kitos baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, ši patalpinta ne V skyriuje „Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, o IV-ajame „Nusikalstamos veikos stadijos ir formos“). Tai parodo ir šio instituto glaudžias sąsajas su nusikalstamos veikos stadijomis ir formomis. Todėl šios temos taip pat bus paliestos šiame magistriniame darbe tiek, kiek yra susiję su savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutu.

Tyrimo dalykas. Savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto specifiškumas, skirtumai bei panašumai atskirose kontinentinės teisinės sistemos šalyse.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tikslas yra atskleisti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką, kaip baudžiamosios teisės instituto, turinį, ir nustatyti šio instituto probleminius aspektus Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, bei, kiek leidžia šio darbo apimtis, rasti, remiantis kitų šalių patirtimi, jų sprendimo galimybes bei būdus.

Siekiant aukščiau nurodytų tikslų, šiam darbui iškelti tokie uždaviniai:

- 1) atskleisti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sampratą ir reglamentavimo ypatumus Lietuvos ir užsienio šalių teisinėse sistemose;
- 2) išanalizuoti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką požymius Lietuvos ir kelių užsienio šalių baudžiamojoje teisėje (ypatingą dėmesį skiriant Vokietijos baudžiamajai teisei);

² Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. psl.251-253

3) atskleisti bendrininkų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką ypatumus Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje;

4) atskleisti nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką ypatumus Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje;

5) apžvelgti Lietuvos ir Vokietijos teismų praktiką, aktualią nagrinėjamos problemoms.

Tyrimo metodika. Tiriant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, taikyti sisteminis analizės, istorinis, loginis - analitinis, lyginamasis – tesinis metodai. *Sisteminis analizės* metodas šiame darbe taikytas siekiant atskleisti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto sampratą bei ypatumus. *Istorinis metodas* taikytas siekiant atskleisti šio instituto ištakas, jo raidą bei tobulėjimą iki šių dienų. *Loginis – analitinis* metodas šiame darbe taikytas nagrinėjant tiek norminę, tiek mokslinę literatūrą šia tema, apibendrinant iš jos gautą informaciją, rašant pasiūlymus bei išvadas. *Lyginamuoju – teisiniu* metodu šiame darbe naudotasi tiek lyginant ir vertinant skirtingų mokslininkų nuomones dėl savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto probleminių aspektų, tiek ir atskirų šalių šio instituto reglamentavimą. Šiame darbe lygintas šio instituto reglamentavimas Lietuvos Respublikoje ir penkiose užsienio šalyse. Palyginimui pasirinktos šios valstybės: Vokietija, Rusija ir pabaltijo kaimyninės šalys Estija, Latvija ir Lenkija. Vokietija pasirinkta kaip Vakarų išsivysčiusių valstybių atstovė, kurios kai kurie teisinės sistemos aspektai galėtų tapti pavyzdžiu tobulinant Lietuvos Respublikos teisinę bazę. Vokietijos baudžiamoji teisė savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto atžvilgiu dar įdomi ir tuo, kad čia stipriai išplėtota doktrina šiuo klausimu, ko Lietuvoje labai trūksta. Rusija pasirinkta kaip Lietuvos baudžiamosios teisinės sistemos pirmtakė, todėl tiesiog įdomu palyginti, kiek išsiskyrė savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto reglamentavimas šiose šalyse nuo nepriklausomybės atkūrimo. Kaimyninės šalys (Latvija, Estija, Latvija) pasirinktos norint atskleisti reglamentavimo skirtumus panašaus isivystimo šalyse.

Darbo struktūra ir apimtis. Šį darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, literatūros sąrašas ir santraukos lietuvių ir vokiečių kalbomis .

Pirmojoje dalyje „Savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką samprata ir reglamentavimas Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje“ bendrais bruožais perteikiami šio instituto sampratos ir reglamentavimo ypatumai Lietuvos, Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, Latvijos ir Estijos baudžiamojoje teisėje. Išskiriamos teorijos, įtakojusios šio instituto raidą.

Antrojoje dalyje „Savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos“ išskiriamos trys savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos (savanoriškumas; atsisakymas galutinis ir besąlygiškas; galimumas atsisakyti tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje), kurios atskiruose poskyriuose išnagrinėjamos probleminiais aspektais tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu Lietuvos ir užsienio baudžiamojoje teisėje, remiantis tiek teorine literatūra, tiek atskirų šalių teismų praktika. Šioje

dalyje išskirta ir ketvirtoji savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlyga, išplaukianti iš sąlygos, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik parengtinėje stadijoje, - tai savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimumas tik tyčinių nusikalstamų veiku atžvilgiu.

Trečiojoje dalyje „Bendrininkų savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje“ nagrinėjamos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą sąlygos esant bendrininkavimui pagal Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamąją teisę. Čia išskiriami atskirų šalių reglamentavimo privalumai ir trūkumai, kai bendrininkams keliamos skirtingos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos atsižvelgiant į jo indėlį nusikalstamoje veikoje ir kai visiems bendrininkams sąlygos vienodos. Be to, kadangi kiekvienoje šalyje sąlygos nevienodai griežtos, bandoma nustatyti tą „aukso viduriuką“, kokio griežtumo sąlygos kiekvienam iš bendrininkų būtų tinkamiausios ir teisingiausios.

Ketvirtojoje dalyje „Nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje“ išskiriamos tos šalys, kuriose egzistuoja šis institutas ir tos, kuriose jo nėra. Aptariamos nepavykusio savanoriško atsisakymo sąlygos skirtingose šalyse, bei tai, kaip vertinamos nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką požymius atitinkančios situacijos tose šalyse, kur nėra šio instituto. Sprendžiama, ar iš viso reikalinga LR BK tokia aplinkybė, švelninanti baudžiamąją atsakomybę, kaip nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką. Šioje dalyje aptartas ir aktyvios atgailos institutas.

Darbo apimtis – 57 lapai . Rašant šį darbą panaudoti 69 literatūros šaltiniai.

I. SAVANORIŠKO ATSIKALBYMO PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Vokietijos baudžiamojoje teisėje R. Hefendehl išskiria tris teorijas, skirtingai grindžiančias savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto paskirtį³:

- **Nusipelnymo teorija** (Jescheck, W; Bauman; Bockelman; Schroder) teigia, jog savanoriškai atsisakęs pabaigti nusikalstamą veiką kaltininkas užsitikrina nebaudžiamumą, kadangi sugrįžimas į teisėtą padėtį, kai užkertamas kelias atsirasti padariniams, iš dalies kompensuoja pasikėsimo žalingumą ir kaltininko neigiamą poveikį visuomenės teisei sąmonei, todėl būtinybė bausti už pasikėsimą šiuo atveju gali būti paneigta

- **Kriminalinė politinė teorija** (Puppe, Grunwald) teigia, jog savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas skatina kaltininką nebaigti pradėtos vykdyti nusikalstamos veikos ir neatima jam galimybės grįžti į teisėtą padėtį; jis negali vadovautis mintimi, jog jei jau nusikalstama veika pradėta vykdyti, tai nebėra kelio atgal.

- **Bausmės tikslų teorija** (Roxin; Otto; Rudolphi) savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką tikslingumą vertina per bausmės tikslingumo prasmę. Ši teorija teigia, jog savanoriškai atsisakius baigti nusikalstamą veiką bausmė už pasikėsimą nerekomenduotina nei bendrosios, nei specialiosios prevencijos požiūriais.

Visas šias teorijas vienija ta pati pagrindinė idėja – teisinių gėrių apsauga. Tuo tarpu R. D. Herzberg ir C. Roxin išskiria dar vieną naują, **kaltės realizavimo teoriją**, kuri savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institute prasmę įžvelgia tame, kad baudžiamosios sankcijos nereikia tada, kai kaltininkas pats užkerta kelią savo pradėtos nusikalstamos veikos įvykdymui ir taip įvykdo savo pareigą atitaisyti padėtį.

Vis dėl to kuria teorija paremtas Vokietijos BK 24 straipsnis, reglamentuojantis savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką, vieningos nuomonės nėra, nei viena teorija nėra išskiriama kaip absoliučiai teisinga. Kiekvienoje jų yra teisybės, bet vis tik pritarčiau jau 1956 m. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje Nr. 5 StR 352/55 išsakytai pozicijai, kuri įtakojo bausmės tikslų teorijos išsiskyrimą į atskirą teoriją, kad tai, jog asmuo parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje nusprendė grįžti į teisėtą padėtį rodo jo mažesnį pavojingumą visuomenei, taigi ir bausmė šiuo atveju yra netikslinga. Šioje byloje Vokietijos Aukščiausiasis Teismas kategoriškai paneigė kriminalinę politinę teoriją kaip nelogišką, kadangi, pasak jo, kaltininkas darydamas veiką tikrai nesvarsto apie galimybę sugrįžti į teisėtą padėtį, jis yra susikoncentravęs į nusikalstamos veikos darymą.⁴

³ Hefendehl, R. Vorlesung Strafrecht AT (WS 08/09)

⁴ Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 5 StR 352/55

Kaip teigia V. Piesliakas, baudžiamosios atsakomybės turinį sudaro asmens pasmerkimas valstybės vardu apkaltinamuoju nuosprendžiu, pripažįstant asmenį kaltu padarius nusikalstamą veiką, numatytą baudžiamajame kodekse, bausmė ir teistumas⁵, taigi remiantis šia definicija savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atveju nelieka asmens kaltės bei pačios nusikalstamos veikos kaip baudžiamosios atsakomybės prielaidų.

Taip pat Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių reglamentavimas remiasi veikos išskirtinumu kaip nepavojingos.⁶ Nors šia teorija grindžiamas baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių sąrašas, reglamentuotas LR BK V skyriuje, tačiau, darytina prielaida, jog ta pačia teorija remiamasi ir savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką reglamentavimo atveju, kadangi pasak V. Piesliako, tai taip pat yra aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę. Tačiau tuomet kyla klausimas, kodėl ji reglamentuota atskirai, ne LR BK V skyriuje. Šį įstatymo leidėjo sprendimą, manau, galima pagrįsti tuo, jog savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas glaudžiai susijęs su nusikalstamos veikos stadijomis ir formomis, todėl ir reglamentuotas LR BK IV skyriuje, skirtame šiems baudžiamosios teisės institutams.

Tačiau Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje egzistuoja ir kita nuomonė dėl aplinkybių, šalinančių baudžiamąją atsakomybę sampratos, kuri paneigia, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę. Štai P. Kujalis teigia, kad „baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes sudaro:

1. Veikos, formaliai atitinkančios baudžiamojo įstatymo numatytos veikos požymius;
2. Aplinkybės, kurioms esant pašalinama baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką.“

Vadovaujantis šia samprata savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto negalėtume laikyti aplinkybe, šalinančia baudžiamąją atsakomybę, kadangi jis neturi antrojo baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių sudėties elemento – aplinkybių, kurioms esant pašalinama baudžiamoji atsakomybė už padarytą nusikalstamą veiką. Tai, kad asmuo savanoriškai atsisako pabaigti pradėtą daryti nusikalstamą veiką negalima laikyti aplinkybe, tai yra asmens valinis santykis su nusikalstama veika, jo psichologinis apsisprendimas. Tačiau tuo pačiu P. Kujalis sutinka, jog toks kategoriškas baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių sudėties elementų išskyrimas labiau atitiko senojo BK tendencijas, naujajame BK baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių sąrašas papildė tokiomis, kurioms jau nebebūdingas veikos formalus atitikimas baudžiamojo įstatymo numatytai nusikalstamos veikos sudėčiai.⁷

⁵ Piesliakas V. BK Bendrosios dalies nuostatų taikymo problemos. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinyš//Jurisprudencija. 2007. Nr. 8(98). p. 7-12

⁶ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia. 2008. p. 15

⁷ Kujalis P. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata.//Jurisprudencija. 2002. Nr. 34(26). P. 58-72

Taigi, šiuo atveju pritarčiau V. Piesliako pozicijai, kuris aplinkybes, šalinančias baudžiamąją atsakomybę, supranta plačiau ir neįspaudžia į formalaus atitikimo nusikalstamos veikos sudėčiai ir aplinkybių, kurioms esant pašalinama baudžiamoji atsakomybė, rėmus.

Visose kontinentinės teisinės sistemos šalyse šis institutas reglamentuotas panašiai – baudžiamųjų kodeksų bendrosiose dalyse, kartu su nusikalstamos veikos stadijomis ir formomis, reglamentuotos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos. Tuo tarpu anglosaksų teisinės sistemos valstybėse šis institutas reglamentuotas gan kazuistiškai – baudžiamuosiuose įstatymuose neformuluojamos bendros savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamas veikas taisyklės, tačiau kai kurioms nebaigtoms nusikalstamoms veikoms numatytos parengtinės veiklos nebaudžiamumo už tokią parengtinę veiką sąlygos⁸. Taigi šiame magistriniame darbe nagrinėsime tik kontinentinės teisinės sistemos keletos šalių (Vokietijos, Rusijos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos) savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą reglamentuojančius kodeksų straipsnius, kadangi būtent šių šalių patirtis Lietuvai artimiausia ir geriausiai pritaikoma. Be to, nors reglamentavimas visose šiose šalyse yra gan panašus, tačiau kartu ir savitas. Taigi palyginus šių šalių praktiką dėl savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto, galima pasisemti naujų idėjų LR BK 23 straipsnio tobulinimui, nes jame spragų vis dėl to yra.

Iki naujojo BK priėmimo galiojusiam 1961 m. Lietuvos TSR baudžiamajame kodekse savanoriško atsisakymo nuo nusikaltimo padarymo institutą reglamentavo 17 straipsnis. Jame buvo įtvirtinta, jog „asmuo savo noru atsisakęs pabaigti nusikaltimą, atsako pagal baudžiamuosius įstatymus tik tuo atveju, jeigu jo faktiškai padarytoje veikoje yra kito nusikaltimo sudėtis.“⁹ Lyginant su naujuoju BK, senajame šio instituto reglamentavimas buvo gan primityvus ir neišsamus. Tik naujajame BK atsirado nuostatos dėl savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkavimo atveju bei nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas. Tačiau Lietuvos TSR baudžiamajame kodekse nors jie ir nebuvo įtvirtinti, baudžiamosios teisės doktrinoje šie klausimai nebuvo apeinami. Štai V. Pavilionis „Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentare“ komentuodamas Lietuvos TSR BK 17 straipsnį jau aptaria organizatoriaus, kurstytojo ir padėjėjo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygas bendrininkavimo atveju bei nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikaltimą pasekmes.¹⁰

Naujajame BK savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas įtvirtintas IV skyriuje „Nusikalstamos veikos stadijos ir formos“ 23 straipsnyje. Nuo šio kodekso priėmimo tai vienas iš pastoviausių jo straipsnių, kuris keitėsi labai nežymiai (2003 m., kartu su šio kodekso įsigaliojimu pakeista 23 straipsnio 3 dalis). BK 23 straipsnį sudaro 4 dalys.

⁸ Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. p.251-253

⁹ Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Mintis, 1983.

¹⁰ Bieliūnas E.; et al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989.

Pirmojoje apibrėžiama savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką samprata. Lyginant su senuoju BK, naujajame BK jau apibrėžtas ne savanoriško atsisakymo pabaigti nusikaltimą, o nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą terminas. Šis pokytis sietinas su naujajame BK atsiradusia „baudžiamąjo nusižengimo“ sąvoka. Pagal naujojo BK 12 straipsnį „baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą“¹¹. Iki šiol, visos nusikalstamos veikos, nurodytos senajame BK, buvo įvardijamos nusikaltimais, visiškai neatsižvelgiant į jų pavojingumą. Taigi naujasis BK jau išskyrė nusikalstamas veikas pagal pavojingumo laipsnį ir suskirstė šiuo pagrindu į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, nustatydamas, kad už baudžiamąjį nusižengimą negali būti baudžiama laisvės atėmimo bausme, išskyrus areštą.

Nusikalstamų veikų skirstymas į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus nėra naujas dalykas ir Vokietijos baudžiamojoje teisėje. Čia nusikalstamos veikos taip pat skirstomos į nusikaltimus („Verbrechen“) ir nusižengimus (Vergehen“). Vokietijos BK 12 str. 2 d. įtvirtinta, jog „nusižengimai yra priešingos teisei veikos, už kurias numatyta mažesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė arba bausmės, nesusijusios su laisvės atėmimu.“

Naujajame BK savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką apibrėžimas skamba taip: „Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą yra tada, kai asmuo savo noru nutraukia pradėtą nusikalstamą veiką suvokdamas, kad gali ją pabaigti.“¹² Taigi šioje definicijoje reikėtų išskirti tris momentus: valinį (savanoriškumas), intelektualinį (suvokimas, kad nusikalstamą veiką gali pabaigti) ir nusikalstamos veikos stadiją, kada savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką dar galimas (nusikalstama veika jau pradėta vykdyti, tačiau dar nebaigta ir /arba nekilę padarinių), kuriems bus skiriami atskiras šio magistrinio darbo skyrius.

Antroji LR BK 23 straipsnio dalis nustato, jog asmeniui, savanoriškai atsisakiusiam pabaigti nusikalstamą veiką, baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, jeigu jo jau padarytoje veikoje yra nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo požymių.¹³ Šioje dalyje galima išžvelgti du aspektus: pirmiausia tai, jog asmeniui savanoriško atsisakymo nuo nusikalstamos veikos atveju nekyla baudžiamoji atsakomybė už pradėtą ir atsisakytą pabaigti nusikalstamą veiką. Tačiau taip pat akcentuojama, kad jeigu parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje jau savaime yra kitos nusikalstamos veikos požymių, jis bus traukiamas baudžiamajon atsakomybėn už jau padarytą nusikalstamą veiką neatsižvelgiant į jo poziciją nebaigtos nusikalstamos veikos atžvilgiu.¹⁴

Trečiojoje LR BK 23 straipsnio dalyje reglamentuojamas savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkavimo atveju. Ši 23 straipsnio dalis 2003 metais buvo pakeista

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

¹² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

išdiferencijuojant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygas pagal indėlį į nusikalstamą veiką (vienos sąlygos organizatoriui ir kurstytojui, kitos padėjėjui, o vykdytojui taikomos bendrosios savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos). Tuo tarpu pirminė 23 straipsnio 3 dalies redakcija visiems bendrininkams numatė vienodas sąlygas, tebuvo išskirtas pasižadėjęs padėti atlikti nusikalstamą veiką asmuo.

2003 metų pataisa taip pat įnešė į Baudžiamąjį kodeksą daugiau griežtumo bendrininkų atžvilgiu. Pagal šią pataisą vykdytojui, kurstytojui ir organizatoriui nebeužtenka imtis visų įmanomų priemonių kad nusikalstama veika nebūtų pabaigta, bet jie privalo bet koku būdu užtikrinti kad ji nebūtų pabaigta.¹⁵

Taip pat pažymėtina, kad pirminis bendrininkų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką reglamentavimas buvo ydingas dar ir todėl, kad 23 straipsnio 3 ir 4 dalis prieštaravo viena kitai: 3 dalyje kaip savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlyga bendrininkavimo atveju buvo pastangos, kad nusikalstama veika nebūtų įvykdyta, tuo tarpu 4 dalyje reglamentuotos nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos atrodo taip:

„Asmuo, kuris bandė savo noru atsisakyti pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, bet nusikalstamos veikos ar jos padarinių jam nepavyko išvengti, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama remiantis šio kodekso 59 straipsniu.“¹⁶

Taigi kyla klausimas, kaip būtų interpretuojamos bendrininko visos pastangos nutraukti nusikalstamą veiką, jeigu ji vis tiek buvo baigta. Pagal 3 dalį tai būtų savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką, o pagal ketvirtąją – nepavykęs savanoriškas atsisakymas. Tačiau pačiu laiku buvo pastebėtas šis normos prieštaravimas, dar prieš įsigaliojant naujam BK.

Manychiau, jog ši klaida buvo padaryta dėl to, kad kuriant naująjį BK buvo remtasi įvairių šalių patirtimi, tačiau neatsižvelgta į tai, kad tose šalyse, kur neišdiferencijuotos bendrininkų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos, nėra ir nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto. Taigi pirminiame BK 23 str. variante sutalpytos dvi prieštaraujančios viena kitai normos – neišdiferencijuotos bendrininkų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos ir įvestas nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas.

Vokietijos baudžiamojoje teisėje savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką („Rücktritt“) reglamentuoja Vokietijos baudžiamojo kodekso („Strafgesetzbuch“) 24 straipsnis. Šis straipsnis sudaro dvi dalys. Pirmojoje nurodoma, kad „nėra baudžiamas tas, kas savanoriškai atsisako toliau tęsti nusikalstamą veiką arba užkerta kelią kilti nusikalstamiems padariniams. Taip pat nekyla baudžiamoji atsakomybė ir baigto pasikėsimo atveju, kai nustatomos jo savanoriškos ir rimtos

¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. Valstybės žinios. 2003. Nr. 38-1733.

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

pastangos išvengti nusikalstamų padarinių¹⁷. Taigi pirmoji 24 straipsnio dalis reglamentuoja savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimybę atliekant nusikalstamą veiką vienasmeniškai. Tuo tarpu Vokietijos BK 24 straipsnio 2 dalis teigia, jog „kai veiką atlieka grupė asmenų, baudžiamoji atsakomybė nekyla tam, kuris savanoriškai užkirto kelią pabaigti nusikalstamą veiką. Kad baudžiamoji atsakomybė nekiltų, užtenka savanoriškų ir rimtų pastangų užkirsti kelią nusikalstamos veikos pabaigimui, kai ji baigiama jam nedalyvaujant arba nepriklausomai nuo jo ankstesnio įnašo.“¹⁸

Taigi Vokietijos Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalies pirmą teiginį dar galima dalinti į du loginius segmentus:

- a) savanoriškas atsisakymas nebaigto pasikėsینimo atveju;
- b) savanoriškas atsisakymas baigto pasikėsینimo atveju (tik materialiosiose sudėtyse).

Tuo tarpu Vokietijos BK 24 straipsnio 2 dalyje keliamos tokios savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkams sąlygos:

- a) veika nėra užbaigiama dėl savanoriškų pastangų arba
- b) jei nepaisant jo savanoriškų ir rimtų pastangų, veika vis dėl to įvykdoma, bet jam nedalyvaujant arba nepriklausomai nuo jo ankstesnio įnašo į veiką.

Kitaip nei pagal LR BK čia bendrininkams nediferencijuojamos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos pagal įnašą į veiką ir padėjėjui nekeliamas sąlyga informuoti bendrininkus arba teisėsaugos institucijas apie savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką.

Pažymėtina, jog Vokietijos baudžiamojoje teisėje už pasirengimą daryti nusikalstamą veiką atsakomybė kyla tik atskirais, Vokietijos BK dėl konkrečių nusikalstamų veikų numatytais atvejais, taigi čia nustatant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimybę svarbu ne tik nustatyti, kad veikos buvo atsisakyta parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje, bet svarbu ir atriboti ar jau buvo pasiekta pasikėsینimo stadija, kadangi daugumoje atvejų pagal Vokietijos BK pasirengimas nusikalstamos veikos darymui neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Taigi ir nėra pagrindo taikyti šią baudžiamąją atsakomybę šalinančią aplinkybę, kadangi pasikėsینimo stadija dar neprasidėjusi.

Tuo tarpu LR BK baudžiamąją atsakomybę numato tik už pasiruošimą daryti nusikaltimą, taigi pasiruošimo baudžiamojo nusižengimo darymo atveju savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto taikymas neturi pagrindo

Taip pat pažymėtina, kad Vokietijos baudžiamojoje teisėje nėra nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto. Pagal Vokietijos baudžiamąjį įstatymą nepavykus savanoriškai

¹⁷ Vokietijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <<http://www.germanylaw.eu/de/startseite/trafrecht/strafgesetzbuch/#strafgesetzbuch>>

¹⁸ Vokietijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <<http://www.germanylaw.eu/de/startseite/trafrecht/strafgesetzbuch/#strafgesetzbuch>>

atsisakyti nuo nusikalstamos veikos, asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrais pagrindais arba taikomas aktyvios atgailos institutas.

Rusijoje savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką reglamentuoja Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 31 straipsnis, kurį sudaro 5 dalys. Pirmojoje ir antrojoje nustatyti bendrieji savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką pagrindai. Čia akcentuojama, kad norint savanoriškai pabaigti nusikalstamą veiką turi būti suvokimas, jog nėra jokių objektyvių aplinkybių galinčių sutrukdyti tą veiką pabaigti, ir kad apsisprendimas nutraukti daromą nusikalstamą veiką turi būti savanoriškas ir galutinis. Trečiojoje dalyje, kaip ir LR BK 23 straipsnio 2 dalyje numatytas principas, kad asmuo savo noru atsisakęs padaryti nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn vis dėl to traukiamas tuo atveju, jei jau padarytuose veiksmuose yra kitos nusikalstamos veikos sudėtis.

Tuo tarpu ketvirtoji šio straipsnio dalis reglamentuoja savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkavimo atveju. Čia, kaip ir pagal LR BK, savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos bendrininkams yra diferencijuojamos pagal indėlį į nusikalstamą veiką: vienos sąlygos organizatoriui bei kurstytojui, visai kitos daug palankesnės padėjėjui (organizatorius ir kurstytojas, kad būtų pripažįstamas savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką turi apie nusikalstamą veiką pranešti teisėsaugos institucijoms, arba patys imtis kitų atitinkamų veiksmų, kad nusikalstama veika būtų nutraukta, tuo tarpu padėjėjui užtenka imtis visų nuo jo priklausančių priemonių kad nusikalstama veika nebūtų baigta, nors ir šios pastangos būtų bevaisės).

Penktojoje Rusijos BK 31 straipsnio dalyje reglamentuojamas nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką. Pažymėtina tai, jog galimybė švelninti bausmę nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atveju taikytina tik organizatoriui ir kurstytojui, kadangi kitiems bendrininkams pastangos, kad nusikalstama veika nebūtų baigta, nors ir bevaisės, tačiau vis tiek patenka į savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką apimtį.¹⁹

Labai išsamus ir sakyčiau sektinas pavyzdys yra tai, kaip Estijos BK reglamentuotas savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką. Šį institutą reglamentuoja net keturi Estijos BK (40 – 43) straipsniai.

Estijos BK 40 straipsnyje, kurį sudaro 3 dalys, nustatyta, kad asmeniui nekyla baudžiamoji atsakomybė tais atvejais, kurie numatyti Estijos BK 41 – 43 straipsniuose, taip pat įtvirtinta bendroji taisyklė, kad nepaisant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką, asmuo atsako už faktiškai jau padarytą nusikalstamą veiką (LR BK 23 straipsnio 2 dalies atitikmuo). O trečiojoje šio straipsnio dalyje įtvirtinta, kad asmuo laikomas savanoriškai atsisakiusiu pabaigti nusikalstamą veiką, jeigu suvokdamas, kad gali ją pabaigti ir nėra tam jokių objektyvių kliūčių, vis dėl to atsisako ją baigti (LR BK 23 straipsnio 1 dalies atitikmuo).

¹⁹ Rusijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>

Toliau aukščiau minėtuose 41 – 43 straipsniuose seka savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos trijose galimose situacijose:

- a) Kai pasikėsinimas nėra baigtas (Estijos BK 41 straipsnis);
- b) Kai pasikėsinimas baigtas, bet dar nekilusios pasekmės (Estijos BK 42 straipsnis);
- c) Bendrininkavimo atveju (Estijos BK 43 straipsnis).

Taigi reikėtų aptarti visus šiuos tris Estijos BK straipsnius išsamiau. Estijos BK 41 straipsnis “Atsisakymas nebaigto pasikėsinimo metu”, kurį sudaro dvi dalys numato, kad:

- asmuo laikomas atsisakiusiu pabaigti nusikalstamą veiką nebaigto pasikėsinimo atveju, jeigu nutraukia veiksmus nebaigęs jų iki galo;
- pasikėsinimas yra nebaigtas, jeigu asmuo neatlikęs dar visų veiksmų, kuriuos mano esant būtinus norint pasiekti nusikalstamą tikslą.

Estijos BK 42 straipsnyje numatytos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos baigto pasikėsinimo atveju, kai dar nekilę nusikalstami padariniai:

- Asmuo laikomas savanoriškai atsisakęs pabaigti nusikalstamą veiką baigto pasikėsinimo atveju, jei užkirto kelią nusikalstamiems padariniams atsirasti. Jei baigtas pasikėsinimas yra nepakankamas, kad atsirastų nusikalstamų padarinių, asmuo laikomas savanoriškai atsisakiusiu pabaigti nusikalstamą veiką, jei nustatomos rimtos jo pastangos toms pasekmėms užkirsti kelią;
- Pasikėsinimas yra baigtas tuo atveju, kai asmuo atliko, jo nuomone, visus būtinus veiksmus pasekmėms atsirasti.

O 43 straipsnyje reglamentuojamas savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką esant bendrininkavimui.²⁰ Pažymėtina, jog Estijos įstatymų leidėjai taip pat kaip ir Vokietijos nediferencijuoja savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygų pagal bendrininko indėlį į nusikalstamą veiką. Čia visiems nustatomos bendros sąlygos, kad savanoriškai laikomas atsisakiusiu pabaigti nusikalstamą veiką tas, kas užkerta kelią nusikalstamos veikos įvykdymui, arba, jeigu vis dėl to atsirado padariniai arba nusikalstama veika nutraukta ne jo pastangų dėka, turi būti nustatoma, kad asmuo ėmėsi visų įmanomų nuo jo priklausiusių priemonių šiai veikai nutraukti, kad būtų galima taikyti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą.

Taigi apibendrinant Estijos įstatymų leidėjo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto reglamentavimą reikėtų pastebėti, kad jis gana artimas Vokietijos BK, tačiau reglamentuota daug išsamiau. Čia įtrauktos baigto ir nebaigto pasikėsinimo sampratos, kas Vokietijoje vis dėl to palikta teismų ir doktrinos kompetencijai. Tačiau taip pat išlikusi sąvokos “visos įmanomos nuo kaltininko valios priklausančios priemonės” problematika, kuri Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje labai išsamiai išnagrinėta. Taip pat nenumatytas nepavykusio

²⁰ Estijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>

atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas. Prie šių probleminių aspektų sugrįšime kituose šio darbo skyriuose ir ten aptarsime juos išsamiau.

Tuo tarpu kitos mūsų kaimyninės šalies Latvijos BK labai glaustai ir paprastai reglamentuoja savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą. Latvijos BK 16 straipsnyje, kurį sudaro dvi dalys, numatyta, kad:

- Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra tuomet, kai asmuo to nori ir suvokia, kad nėra jokių objektyvių aplinkybių, trukdančių pabaigti jam pradėtą nusikalstamą veiką, ir
- Asmuo, kuris savanoriškai nutraukė pradėtą nusikalstamą veiką nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, nebent jo jau įvykdytuose veiksmuose bus kitos nusikalstamos veikos sudėtis.

Tuo tarpu bendrininkų savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką reglamentuojamas atskirai Latvijos BK 20 str. 9 d.²¹ Čia taip pat, kaip ir Lietuvos ir Rusijos BK savanoriško atsisakymo sąlygos diferencijuojamos pagal bendrininko indėlį į nusikalstamą veiką: organizatorius ir kurstytojas įpareigojami imtis visų nuo jų priklausančių priemonių ir užkirsti kelią nusikalstamos veikos padarymui. Tuo tarpu padėjėjui keliami sąlyga tiesiog nevykdyti prieš nusikalstamos veikos darymą duoto pažado padėti. Tačiau tuomet kyla klausimas, ar padėjėjas nebeturi galimybės savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, kai jau savo indėlį į nusikalstamą veiką yra įnešęs. Pvz. jau yra perdavęs vykdytojui raktus, tačiau dar nespėjęs jam jais pasinaudoti, nusprendžia atsiimti. Taigi manyčiau tokia siaura ir padėjėjo galimybę savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką nepagrįstai apsunkinanti reglamentacija yra ydinga. Manau, Latvijos įstatymų leidėjas turėtų išplėsti padėjėjui keliamas savanoriško atsisakymo sąlygas nuostata, kad jeigu padėjėjas jau suteikęs pagalbą bendrininkams, turi imtis visų įmanomų nuo jo priklausančių priemonių kad veika nebūtų padaryta, ir baudžiamoji atsakomybė padėjėjui nekyla tuo atveju, jei nusikalstama veika nepadaroma jo pastangų dėka, o jei ir padaroma, tai be jo pagalbos.

Lenkijos BK savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką reglamentuojamas 15 str. Čia numatyta, kad nekyla baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą, kai savanoriškai atsisakoma nusikalstamą veiką pabaigti arba užkertamas kelias padariniams kilti. Tame pačiame straipsnyje reglamentuotas ir nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė.

Lenkijos BK 17 str. numato savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą bendrininkavimo atveju.²²

²¹ Latvijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <<http://www.latvialaw.eu/en/home/criminal-law/criminal-code/#criminal-code>>

²² Lenkijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Apibendrinant visų šių šalių BK apžvalgą savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto apimtimi, galima konstatuoti, jog vis dėl to reglamentavimo didžiausi skirtumai išryškėja dėl nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto egzistavimo bei bendrininkams keliamų sąlygų savanoriškai atsisakant nuo nusikalstamos veikos. Šiuo aspektu visas šalis galima suskirstyti į dvi grupes:

- Šalys, kuriose egzistuoja nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas ir savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos bendrininkams diferencijuojamos atsižvelgiant į jų vaidmenį nusikalstamos veikos daryme (Lietuva, Lenkija, Rusija ir Latvija);

- Šalys, kuriose nėra nepavykusio savanoriško atsisakymo instituto, o bendrininkams keliamos sąlygos savanoriškam atsisakymui pabaigti nusikalstamą veiką nedirefencijuojamos (Vokietija ir Estija).

Kitais esminiais savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką klausimais visų šalių pozicija panaši, nors ir nevienodai išsamiai reglamentuota (Pvz. Vokietijos BK nėra nuostatos, kad savanoriško atsisakymo atveju, jeigu jau padaryti veiksmai sudaro kitos nusikalstamos veikos sudėtį, traukiama baudžiamojon atsakomybėn už jau padarytą veiką, tačiau šis klausimas plačiai aptariamas Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje).

Vertinant iš reglamentavimo išsamumo pozicijų, vis dėl to Estijos BK savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką reglamentuotas tinkamiausiai, detaliam išdėstant baigto ir nebaigto pasikėsimo sampratą. Tačiau kyla tuomet klausimas, koks sprendimas yra teisingiausias: ar tikrai verta kodifikuoti baigto ir nebaigto pasikėsimo sąvokas. Pvz. Vokietijos baudžiamojoje teisėje šios sąvokos puikiai išaiškintos teismų praktikos ir baudžiamosios teisės teorijos lygmeniu. Tačiau vis dėl to, manau, kad šių sąvokų kodifikavimas buvo tinkamas Estijos teisėkūros institucijų sprendimas, kadangi apžvelgus Vokietijos patirtį, matyti kad buvo neįtikėtinas ilgas ir prieštaringas kelias doktrinoje ir teismų praktikoje, kol prieita vieninga nuomonė šiuo klausimu (apie tai plačiau II skyriuje). Tuo tarpu kodifikavus šias sąvokas, nelieka bereikalingų dviprasmybių, kas, manau, baudžiamojoje teisėje yra būtina.

2. SAVANORIŠKO ATSIKAKYMO PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ SĄLYGOS

Norint nustatyti, jog asmens veikoje yra savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką, būtina konstatuoti visumą šių požymių (sąlygų):

- a) savanoriškumas;
- b) apsisprendimas galutinis ir besąlygiškas;
- c) savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką įmanomas tik parengtinėje stadijoje, kol nusikalstama veika nebaigta ir/arba nekilę pavojingų padarinių.

Tačiau norėtusi išskirti ir dar vieną savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygą, kuri neišskirta nei vienos iš mano aptartų šalių baudžiamosios teisės doktrinoje – tai savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimumas tik tyčinių nusikalstamų veikų atžvilgiu. Ši sąlyga glaudžiai susijusi su kita sąlyga, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje. O parengtinė nusikalstamos veikos stadija galima tik tyčinėse nusikalstamosiose veikose. Taigi iš to ir išplaukia, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik tyčinių nusikalstamų veikų atžvilgiu. Galbūt dėl to doktrinoje šis požymis ir nėra išskiriamas į atskirą, nes yra logiškai išvedamas iš požymio, susijusio su savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimumu tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje. Vis dėl to šis požymis taip pat turi savo problematiką – įvairiose šalyse skiriasi supratimas apie tai, kokia tyčios forma atliktos nusikalstamos veikos gali turėti parengtinę nusikalstamos veikos stadiją. Yra dvi pozicijos:

- parengtinė stadija galima tik tiesiogine tyčia daromos nusikalstamos veikos atveju;
- parengtinė stadija galima visų tyčinių nusikalstamų veikų (ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia daromų) atžvilgiu.

Tuomet remiantis šiomis pozicijomis savaime išsiskiria ir dvi teorijos dėl savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką. Nuo to, kuria pozicija bus vadovaujamasi, priklausys, ar bus įmanomas savanoriškas atsisakymas pabaigti netiesiogine tyčia daromą nusikalstamą veiką (plačiau apie tai – šio darbo 2.3. poskyryje).

Taigi visi šie požymiai nusako savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto esmę ir yra vienodai svarbūs ir būtini konstatuojant šio instituto buvimą asmens veikoje, todėl reikėtų

išnagrinėti kiekvieną jų detaliau. Tačiau, kaip matyti iš teismų praktikos, vis dėl to problematiškiausias savanoriškumo požymis.

2.1. Savanoriškumas

Kaip išaiškino LAT 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ 14 punkte, tai „atsisakymas pabaigti nusikaltimą laikomas savanorišku, jei kaltininkas suvokia, kad gali pabaigti pradėtą nusikaltimą be pavojaus savo sveikatai ar saugumui. Nelaikomas savanorišku atsisakymas pabaigti pradėtą veiką dėl aktyvaus nukentėjusiojo pasipriešinimo, dėl netikėto kitų asmenų atsiradimo šalia, dėl nukentėjusiojo venerinės ar AIDS ligos, dėl erekcijos nebuvimo ar per silpnos erekcijos, kaltininko sveikatos sutrikimo ir pan.“²³

Čia savanoriškumo samprata perteikta per nusikalstamų veikų žmogaus lytinio apsisprendimo laisvei prizmę, detalizuota pavyzdžiais, tačiau aiškiai išskiriamas vienas iš savanoriškumą atskleidžiančių požymių, tai suvokimas, kad gali pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką ir nėra jokių tam trukdančių objektyvių aplinkybių. Apžvelgus teismų praktiką matyti, jog kartais vis dėl to teismai dar neteisingai išaiškina savanoriškumo požymį.

Štai Kauno apygardos teismo 1997 m. rugsėjo 1 d. nuosprendžiu R.B. ir Ž.Š. nuteisti už tai, kad veikdami su grupe iš anksto susitarusių asmenų padarė nukentėjusiajam R.G. tyčinį apysunkį kūno sužalojimą.

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pavaduotojas kasaciniu skundu prašė pakeisti šį nuosprendį dėl jame padarytų išvadų neatitikimo faktinių bylos aplinkybių ir netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo, ir nusikalstamą veiką perkvalifikuoti į pasikėsinimą apiplėšti. Tačiau teismas padarė išvadą, kad abu teisiamieji, realiai galėdami po šūvių iš dujinio pistoleto į vairuotoją tęsti smurtą ir užvaldyti automobilį, pabėgo iš įvykio vietos, savanoriškai atsisakydami pabaigti nusikalstamą veiką, todėl nuteisė teisiamuosius tik už faktiškai padarytą nukentėjusiajam R.G. apysunkį kūno sužalojimą.

LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, 1997 m. gruodžio 30 d. išnagrinėjusi kasacinę bylą, iš dalies patenkino generalinio prokuroro kasacinį skundą ir pakeitė Kauno apygardos teismo nuosprendį dėl šių motyvų.

²³ LAT teisėjų senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“/Teismų praktika, 2004, Nr. 22

*Nustatyta, kad nukentėjusysis po šūvių spėjo iššokti iš automobilio ir, pagriebęs radijo siųstuvą, šaukėsi pagalbos. Nukentėjusiojo priešinimasis, šaukimasis pagalbos kaltininkų nebuvo numatyti, todėl jie išsigando ir iš įvykio vietos pabėgo. Taigi abu teisiamieji sumanyto nusikaltimo nebaigė dėl ne nuo jų valios priklausančių aplinkybių. **Todėl teismo išvada, kad teisiamieji savo noru atsisakė baigti nusikaltimą, nepagrįsta.**²⁴*

Taigi, norint teisingai nustatyti savanoriškumo požymį reikėtų atkreipti dėmesį į šiuos savanoriškumo būtinus elementus:

- a) suvokimas, kad nėra jokių kliūčių baigti pradėtą nusikalstamą veiką (intelektualinis);
- b) noras pradėtą veiką nutraukti (valinis).

Šiuo atveju matyti, kad buvo išpildyta tik valinė savanoriškumo pusė (kaltininkas norėjo nusikalstamą veiką nutraukti), tačiau ši jo norą įtakojo objektyvios aplinkybės, taigi neišpildytas intelektualinis savanoriškumo elementas.

Pažymėtina, kad visiškai nesvarbus motyvas, kodėl asmuo nutraukė pradėtą nusikalstamą veiką. Pasak J. Wessels, tai gali paskatinti, pavyzdžiui, sąžinės graužatis, gailėjimasis, gėda, užuojauta aukai, dvasinis sukrėtimas, bausmės baimė ir panašūs dalykai. Svarbu, kad šis apsisprendimas būtų sąmoningas ir laisva valia, nebūtų nulemtas objektyvių priežasčių. Tačiau dažnai būtent nustačius motyvą galima spręsti apie atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką savanoriškumą ar priverstinumą. Pvz. jei nusikalstamos veikos nutraukimo motyvas buvo baimė būti sulaikytam, šį motyvą galima vertinti dvejopai, nustačius kitas atsisakymo aplinkybes. Kaip teigė tarybinis baudžiamosios teisės specialistas I. Tiškevič, sulaikymo pavojaus ar galimybės būti atskleistu dėl kilusios, realiai egzistuojančios nesėkmingumo grėsmės negalima tapatinti su pavojumi būti sulaikytam ateityje, kuris įmanomas vykdant visus nusikaltimus. Pirmu atveju nėra savanoriško atsisakymo, antru jis įmanomas. Taigi tais atvejais, kai auka aktyviai priešinasi, šaukiasi pagalbos ir yra reali galimybė kad kažkas išgirs, darant nusikalstamą veiką pastebima policijos mašina ir pan. atsiranda reali grėsmė būti sulaikytam, todėl šiais atvejais savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką net neįmanomas. Tai laikoma objektyviomis aplinkybėmis, privertusiomis atsisakyti nusikalstamos veikos darymo.

Taigi, objektyvios aplinkybės, privertusios atsisakyti nusikalstamos veikos darymo – tai įvairaus pobūdžio aplinkybės, nepriklausančios nuo kaltininko valios ir neleidžiančios sėkmingai baigti pradėtą nusikalstamą veiką. Jos gali būti įvairios: nukentėjusiojo aktyvus netikėtus

²⁴ 1998 m. gegužės 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga Nr. B4-44 „Pasikėsinimu padaryti nusikaltimą laikomas tyčinis veikimas, kuriuo tiesiogiai siekiama padaryti nusikaltimą, jeigu nusikaltimas nebuvo pabaigtas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios“

pasipriešinimas (LAT kasacinė byla Nr. 2K-391/2005), nukentėjusysis prisišaukia kaimynus ir atvyksta policijos pareigūnai (LAT kasacinė byla Nr. 2K-135/2004), fiziologinės priežastys (LAT kasacinė byla Nr. 2K-854/2003), nerado tokio turto, kurį norėjo užvaldyti (LAT kasacinė byla Nr. 2K-253/2007), kaltininkas įtaria policijos pareigūnų pasalą (Šiaulių apygardos teismo nutartis byloje Nr. 1A-71-300-2013) ir pan. Bet būtent jos įtakoja asmenį nutraukti pradėtą nusikalstamą veiką, objektyviai užkirsdamos kelią baigti nusikalstamą veiką arba subjektyviai sudarydamos asmeniui įspūdį, jog yra kliūčių tą nusikalstamą veiką pabaigti (ir nebūtinai tas įspūdis turi būti teisingas). Štai, pavyzdžiui, asmuo įsilaužia į namą siekdamas jį apvogti, tačiau išgirdęs name šuns lojimą, nebaigia savo pradėtos nusikalstamos veikos ir pabėga. Kaip vėliau išaiškėja, šuo buvo uždarytas kambaryje ir nekėlė jam jokios grėsmės, tačiau jo subjektyvus suvokimas, kad gali būti užpultas šuns, ir yra ta objektyvi aplinkybė, kuri neleidžia šio atvejo interpretuoti kaip savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką, nors objektyviai ir nebuvo jokių trukdžių tam. Taigi, nustatinėjant savanoriškumo sąlygą, svarbiausia asmens subjektyvusis suvokimas, ar jis gali tą nusikalstamą veiką pabaigti, o ne objektyvi situacija.

Todėl nustatinėjant savanoriškumo fakto buvimą labai svarbu atskleisti visas įvykio aplinkybes. Štai, pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-652-349-2011 aktyvaus nukentėjusiosios pasipriešinimo nepalaikė objektyviomis aplinkybėmis, privertusiomis asmenį nutraukti pradėtą nusikalstamą veiką ir pripažino jį savanoriškai atsisakiusiu pabaigti nusikalstamą veiką, kadangi iš bylos medžiagos matyti, kad kaltinamasis „buvo fiziškai stipresnis už nukentėjusiąją, jo paties ir nukentėjusiosios parodymais nustatyta, kad būtent jis visą laiką kontroliavo įvykio eigą, todėl aptarti nukentėjusiosios fizinio pasipriešinimo veiksmai, kurie nebuvo labai intensyvūs ir agresyvūs, negalėjo būti priežastimi, dėl kurio jis atsisakė savo sumanymo“²⁵. Taigi, kaip matyti iš šios bylos, ne visada aukos aktyvus pasipriešinimas gali būti laikomas objektyvia aplinkybe, privertusia nutraukti daromą nusikalstamą veiką – reikia atsižvelgti į tai, kaip pats kaltininkas vertino šį pasipriešinimą (subjektyvų jo suvokimą apie daromos nusikalstamos veikos aplinkybes).

A.V. Naumovas objektyvias aplinkybes, galinčias sukliudyti baigti pradėtą nusikalstamą veiką skirsto į²⁶:

- a) objektyvius (išorinius) faktorius;
- b) nukentėjusiojo elgesį;

²⁵ Panevėžio apygardos teismo 2011 09 14 nutartis byloje Nr. 1A-652-349-2011;

²⁶ Наумов, А. В. Словарь по уголовному праву. Москва: Издательство БЕК, 1997. p. 87-91

c) fiziologinę kaltinamojo būklę;

d) jo nusikalstamų veiksmų rezultatą (pvz. pats susižaloja darydamas nusikalstamą veiką).

Dažnas atvejis teismų praktikoje, kai nuteistasis kreipiasi į teismą prašydamas atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės LR BK 23 str. pagrindu, bet teismas nustato, jog nebuvo intelektualinio savanoriškumo elemento, pabaigti daryti nusikalstamą veiką privertė objektyvios aplinkybės.

Štai LAT kasacinėje byloje Nr. 2K-391/2005 nustatė, kad nuteistojo V. P. kasacinio skundo argumentai dėl to, kad jis savanoriškai atsisakė pabaigti nusikalstamą veiką, yra nepagrįsti.

Byloje nustatyta, kad A. S., V. P. ir A. V. iš anksto pasirengė apiplėšti metalo supirktuvės savininką: jie iš anksto apžiūrėjo nusikaltimo vietą, suplanavo būsimą veiką, pasiskirstė vaidmenimis, įsigijo šaunamąjį ginklą ir peilį. Taigi nusikalstama veika buvo ne atsitiktinė, o iš anksto parengta. Pradėję vykdyti nusikalstamą sumanymą, reikalaudami atiduoti pinigus, A. V. grasino nukentėjusiajam peiliu, o V. P. – šaunamuoju ginklu. Tačiau nukentėjusysis reikalavimų nevykdė: iš pradžių bandė pasitraukti į garažą ir užsidaryti duris, o vėliau, paėmęs metalinį kūjį, bandė juo gintis. Nukentėjusiajam ginantis, V. P. iššovė į jo pusę, A. V. peiliu sužalojo jam ranką. Po tokių aktyvių veiksmų, kuriais buvo siekiama palaužti nukentėjusiojo pasipriešinimą, šiam nenustojus priešintis ir dėl kilusio triukšmo, V. P. ir A. V. nutraukė nusikalstamą veiką ir iš nusikaltimo vietos pasitraukė, o nukentėjusysis juos persekiojo. Tokiomis aplinkybėmis nutraukta nusikalstama veika nėra savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą. Netikėtai aktyvus nukentėjusiojo pasipriešinimas, nepaisant aiškiai pareikšto reikalavimo atiduoti pinigus, grasinimo tuoj pat panaudoti fizinį smurtą ir tokio smurto panaudojimo, buvo kliūtis, neleidžianti pabaigti pradėto plėšimo. Nustatytos įvykio aplinkybės patvirtina, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvados dėl nuteistojo V. P. veikos kvalifikavimo yra teisingos.²⁷

Analogiškas atvejis ir LAT 2003 m. vasario 11 d. byloje Nr. 2K-117/2003. Čia LAT teisėjų kolegija išaiškino, jog nepagrįstas Egidijaus Mickūnaičio kasacinio skundo argumentas, jog jis 2000-12-23 savanoriškai atsisakė pabaigti nusikaltimą – pasikėsinimą užvaldyti svetimą turtą, panaudojant fizinį smurtą. Pagal senojo BK 17 str. būtina sąlyga pripažinti asmenį savanoriškai atsisakius pabaigti nusikaltimą yra savanoriškas atsisakymo pabaigti nusikaltimą pobūdis. Savanorišku atsisakymas pabaigti nusikaltimą laikytinas tik tuomet, kai asmuo turi ar mano turįs realias galimybes pabaigti nusikalstamą veiką, ir tai padaryti atsisako neverčiamas jokių objektyvių aplinkybių. Iš E. Mickūnaičio parodymų parengtinio tardymo metu seka, kad jis ketino lazda suduoti smūgį J. Šimoniui, taip įveikti jo pasipriešinimą ir užvaldyti jo turtą. Iš paties E. Mickūnaičio, liudytojų J. Cibulskienės, B. Makasiejevienės, V. Karaliūno parodymų matyti, kad E. Mickūnaitis sudavė su lazda nukentėjusiajam

²⁷ LAT kasacinė byla Nr. 2K-391/2005

per galvą, tačiau nukentėjusysis nuo smūgio neparkrito, o apsisuko ir įbėgo į ūkinį pastatą, kur užsidarė ir jame išbuvo visą naktį. Šiomis aplinkybėmis žymiai padidėjo rizika, kad E.Mickūnaičio padarytas nusikaltimas gali būti išaiškintas, nes nukentėjusysis galėjo jį įsidėmėti stebėdamas vykdomą nusikaltimą, be to, atsirado galimybė, jog užvaldant nukentėjusiojo turtą E.Mickūnaičiui bus pasipriešinta, o ir raktus nuo gyvenamojo namo nukentėjusysis turėjo su savimi. Apklausiamas parengtinio tyrimo metu E.Mickūnaitis pripažino, jog pabėgo iš įvykio vietos, nes išsigando aplinkybės, jog nukentėjusysis pabėgo. Įvertinus paminėtas aplinkybes, darytina išvada, kad E.Mickūnaitis atsisakė pabaigti nusikaltimą ne savanoriškai, bet verčiamas objektyvių aplinkybių. Taigi, jo veikai negali būti taikomos senojo BK 17 str. nuostatos.²⁸

LAT 2009 m. gegužės 19 d. nutartyje Nr. 2K-213/2009 yra atribojęs pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką nuo savanoriško atsisakymo pabaigti ją. Šioje nutartyje nustatyta, jog susilaikymas nuo tolimesnių veiksmų, kai atlikta dalis sukčiavimo objektyviųjų požymių turinį sudarančių veiksmų, o nusikalstama veika nebaigta dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką. Šioje nutartyje aplinkybėmis, nepriklausančiomis nuo kaltininko valios, buvo pripažintas aukos pateiktas teismui prieštaravimas dėl kaltininko pareiškimo, kuris kėlė realią grėsmę nebaigti nusikalstamos veikos.²⁹

Taigi apibendrinus visa tai, galima teigti, jog motyvas savarankiškos teisinės reikšmės neturi, tačiau dažniausiai padeda teismams paneigti arba patvirtinti savanoriškumo buvimo faktą.

Tačiau yra atvejų, kai net Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepagrįstai neatsižvelgia arba neteisingai nustato motyvus ir dėl to neteisingai nustato savanoriškumo buvimo faktą. Štai baudžiamojoje byloje Nr. 1-552-17/2004 *Šiaulių miesto apylinkės teismas nuteisė T. U. pagal BK 284 str. 1 d. už tai, kad kartu su A. G., būdami apsvaigę nuo alkoholio, autobusų stotelėje A. G., kibdamas prie merginų, elgdamasis agresyviai, kalbėdamas pakeltu tonu ir taip išgąsdindamas A. Š., o T. U., laikydamas V. J. už kaklo prikišęs peilį, demonstravo nepagarbą aplinkiniams, aplinkai ir sutrikdė visuomenės rimtį. A. G. ir T. U. buvo kaltinami tuo, kad pasikėsino padaryti plėšimą panaudojant peilį (BK 22 str. 1 d., 180 str. 2 d.), bet nusikaltimo nebaigė, nes V. J. pradėjus šaukti pasišalino iš įvykio vietos. Remdamasis byloje surinktais įrodymais, teismas konstatavo, kad vaikinams niekas netrukdė baigti nusikaltimo, jie patys pasišalino iš įvykio vietos (atvažiavus autobusui, juo išvažiavo), todėl nėra pagrindo inkriminuoti BK 180 str. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiam sprendimui pritarė, konstatuodamas, jog „šiame pavyzdyje akivaizdus savanoriškas atsisakymas baigti nusikaltimą“.³⁰ Mano manymu, šioje byloje neteisingai buvo įvertintas savanoriškumo požymis, kadangi, kaip matyti*

²⁸ LAT kasacinė byla Nr. 2K-117/2003

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-05-19 nutartis byloje Nr. 2K-213/2009;

³⁰ Teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 52// Teismų praktika, Nr. 23.

iš aplinkybių visumos (nukentėjusioji pradėjo šaukti, atvažiavo autobusas), kaltininkui kilo reali grėsmė atkreipti aplinkinių dėmesį, ko jis ir pabūgo.

2.2. Apsisprendimas galutinis ir besąlygiškas

Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką turi būti galutinis ir besąlygiškas, t.y. asmuo ne sustabdo pradėtą nusikalstamą veiką ir nukelia jos baigtumo momentą ar daro pertrauką, pavyzdžiui, laukdamas palankesnio aplinkybių susiklostymo, o nutraukia ją galutinai.

Tačiau galima tokia situacija, kad šiuo metu asmuo nutraukė pradėtą daryti nusikalstamą veiką taip savanoriškai atsisakydamas ją pabaigti, tačiau vėliau galbūt vėl nusikals, savanoriško atsisakymo metu net negalvodamas apie tai ir neplanuodamas naujos nusikalstamos veikos. Tai kaip vis dėl to tokią situaciją reikėtų traktuoti.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina ir teismų praktika šio klausimo net nekelia kaip probleminio ir nenagrinėja nuodugniau, tuo tarpu Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje J. Wessels išskiria kelias teorijas, kada apsisprendimas laikomas galutiniu ir ar iš viso ši sąlyga reikalinga savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institute³¹:

- pirmoji teorija, kurios šalininkais laikomi Blei, Bloy ir kt, teigia, kad „visiškas ir galutinis atsisakymas nuo nusikalstamos veikos“ turėtų reikšti konkretaus poelgio atsisakymą. Tačiau šis požiūris, pasak J. Wessels, per platus, nes nebelieka jokio sugrįžimo į teisėtą padėtį, kas yra savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto esmė, kai asmuo pirminį savo sumanytą poelgį tuoj pat pakeičia kitu alternatyviu;

- kita teorija teigia, kad „visiškas ir galutinis atsisakymas“ turėtų reikšti asmens atsisakymą nuo bet kokios nusikalstamos veikos ateityje. Bet su šios teorijos taikymu iškiltų dar daugiau problemų nei su pirmąja – kaip nustatyti, ar asmuo nusikals dar kada nors ateityje, jeigu niekas to negali žinoti, netgi jis pats;

- daugiausiai šalininkų turinti ir, pritariu J. Wessels nuomonei, kad teisingausia teorija, palaikanti tarpinį požiūrį. Apie visišką ir galutinį atsisakymą turi būti sprendžiama konkrečios nusikalstamos veikos ribose, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos objektą, realią veikos situaciją ir veikos tikslą. Tačiau šiuo atveju, nors ir vertinama konkrečios nusikalstamos veikos ribose, tačiau negali būti kaltininko nusiteikimo galbūt pabaigti tą veiką kada nors vėliau.

Šiuo klausimu ypač reikšmingos kelios Vokietijos Aukščiausiojo Teismo bylos. Štai baudžiamojoje byloje 3 StR 481/84 išaiškines, jog nusikalstama veika Vokietijos BK 24 str. prasme

³¹ Wessels, J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. Vilnius: Eugrimas, 2003.psl. 205

yra materialiosios sudėties nusikalstama veika. Šiuo atveju situacija, kai kaltinamasis grasindamas peiliu pasikėsino seksualiai išprievartauti auką, ir to savanoriškai atsisakė, ketindamas ją vėliau išžaginti, Vokietijos Aukščiausiojo Teismo buvo įvertinta kaip tiesiog kvalifikuotas pasikėsinimas išžaginti, kadangi pagal Vokietijos BK, išžaginimo sudėtis apima seksualinio prievartavimo, taigi šios veikos sudarė realią sutaptį.³² Taigi tuo atveju negalima atskirai vertinti savanoriško atsisakymo pabaigti seksualinį prievartavimą, kadangi jis įeina pagal Vokietijos BK į išžaginimo kvalifikuotą sudėtį.

Tačiau pagal Vokietijos teismų praktiką, tuo atveju, kai yra vieningą tyčią sudarančių nusikalstamų veikų seka, tačiau tos veikos yra skirtingo pobūdžio (negali viena kitos „apimti“), tuomet kiekviena jų vertinama atskirai. Štai kaip pavyzdys Vokietijos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla BGH GSt 1/93, kurioje situacijoje, kai asmuo turėdamas vieningą tyčią nužudyti ir apiplėšti, vis dėl to savanoriškai atsisakė pabaigti nužudymo sudėtį (po pirmo dūrio peiliu pasišalino apiplėšęs), Vokietijos Aukščiausiojo Teismo Senatas pasisakė taip: „nebaigto pasikėsinimo atveju galimas savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką ir tada, kai asmuo nuo tolimesnių veiksmų atsisakė, kadangi pasiekė savo pagrindinį tikslą“.³³

Taigi šios dvi bylos „ilustruoja“ tarpinės teorijos esmę, kad vertinant galutinio ir besąlygiško apsisprendimo buvimo faktą reikia vertinti realią veikos situaciją, nesuabsoliutinant šių požymių.

2.3. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką įmanomas tik parengtinėje stadijoje, kol nusikalstama veika nebaigta ir/arba nekilę nusikalstamų padarinių

Nusikalstamos veikos stadija – tai yra ta sąlyga, kuri skiria savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą nuo aktyvios atgailos. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje (rengimosi ir/arba pasikėsinimo stadijoje) ir gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu.

Lietuvos Aukščiausio Teismo senatas apibendrinęs teismų praktiką išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose išaiškino, kad savanoriškas atsisakymas galimas rengimosi ir pasikėsinimo daryti nusikaltimą stadijoms iki lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo pradžios. Pradėjus lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą savanoriškas atsisakymas baigti nusikalstamą veiką negalimas, nes nuo tada nusikaltimas jau laikomas baigtu.³⁴

³² Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojame byloje 3 StR 481/84

³³ Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojame byloje 1/93

³⁴ LAT teisėjų senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“/Teismų praktika, 2004, Nr. 22

Analogiška situacija ir nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, kurių sudėtys yra formalios, todėl jei tokias medžiagas įgijęs ir laikęs asmuo jas savanoriškai atiduoda, tai vertinama ne kaip savanoriškas atsisakymas, o aktyvi atgaila, nes jis įgyvendino baigto nusikaltimo sudėtį.

Baigto pasikėsینimo atveju savanoriškas atsisakymas pabaigti šią veiklą galimas tik tuomet, jeigu ta veika yra aprašyta materialiaja sudėtimi ir tarp padarytų veiksmų (neveikimo) bei jų padarinių atsiradimo yra laiko, per kurį nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali nutraukti priežastinio ryšio vystymąsi ir išvengti nusikalstamų padarinių. Taigi šiuo atveju paprieštaraučiau Baudžiamojo kodekso komentaro autorių nuomonei, jog nors ir retais atvejais, bet savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką po baigto pasikėsینimo, kai veika aprašyta materialiaja sudėtimi, galimas ir neveikimu.³⁵ Manau, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką šiuo atveju galimas tik aktyviais veiksmais (veikimu), nes asmuo jau yra atlikęs visus veiksmus, galinčius sukelti nusikalstamus padarinius, taigi būtini nauji veiksmai, norint nutraukti priežastinį ryšį ir išvengti nusikalstamų padarinių.

Tačiau ne visada ir nusikalstamų veikų, aprašytų materialiaja sudėtimi, atžvilgiu galimas savanoriškas atsisakymas nuo nusikalstamos veikos po baigto pasikėsینimo. Čia būtina dar viena sąlyga – tai priežastinio ryšio “pavaldumas” vykdytojo valiai. Pvz. pasikėsینimo nužudyti šaunamuoju ginklu atveju, vykdytojui vieną kartą iššovus ir nepataikius ir tik tada nusprendus nebetęsti pradėtos veikos, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką jau nebeįmanomas, kadangi asmuo atliko visus veiksmus, būtinus padariniams kilti, o priežastinio ryšio vystymąsis jau nebeprisiklausė nuo jo valios. Šis atvejis bus kvalifikuojamas kaip pasikėsینimas nužudyti.

Štai LAT išsakyta pozicija kasacinėje byloje Nr. 2K-356/2005, kurioje nuteistasis skundžia apeliacinės instancijos teismo sprendimą motyvuodamas tuo, kad neteisingai pritaikytas baudžiamasis įstatymas ir prašo jam taikyti atsakomybę lengvinančią aplinkybę, numatytą BK 59 straipsnio 1 dalies 13 punkte (nepavykęs savanoriškas atsisakymas padaryti nusikalstamą veiką):

„Kasacinio skundo argumentai dėl atsakomybę lengvinančios aplinkybės, numatytos BK 59 straipsnio 1 dalies 13 punkte – nepavykęs savanoriškas atsisakymas padaryti nusikalstamą veiką, – taikymo yra nepagrįsti. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra tada, kai asmuo savo noru nutraukia pradėtą nusikalstamą veiką, suvokdamas, kad gali ją pabaigti (BK 23 straipsnio 1 dalis). Nusikalstama veika yra pradėta, kai rengiamasi arba kėsınamasi ją daryti. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik rengimosi ar pasikėsینimo stadijose, t. y. kol nusikalstama veika dar nėra baigta.

³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. psl.148

Tačiau yra tam tikrų formalios sudėties nusikalstamų veikų, kurių baigtumas siejamas su lyg pirmo veiksmo atlikimu (pvz. nusikaltimai susiję su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis; nusikalstamos veikos žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ir pan.).

Vagystė yra baigtu nusikaltimu nuo to momento, kai kaltininkas pagrobia svetimą turtą ir įgyja galimybę juo disponuoti. Byloje nustatyta, kad A.D. R.Žekniui priklausantį automobilį jau buvo pagrobęs ir turėjo galimybę juo disponuoti: A.D. su pagrobtu automobiliu buvo nuvažiavęs ir nukentėjusysis nežinojo, kas jo automobiliu nuvažiavo ir kur. Taigi R.Žekniui priklausančio automobilio vagystė jau buvo baigtas nusikaltimas ir todėl savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką jau nebuvo galimas. Dėl šios priežasties nebuvo galimas ir nepavykęs savanoriškas atsisakymas padaryti nusikalstamą veiką, kas suprantama kaip bandymas savo noru atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, tačiau, nežiūrint to, nusikalstamos veikos ar jos padarinių nepavyksta išvengti (BK 23 straipsnio 4 dalis).³⁶

Pasak A. Vosyliūtės, pasikėsinimas į netinkamą objektą ar netinkamomis priemonėmis taip pat negali būti interpretuojamas kaip savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką, kadangi pasikėsinimas jau būna baigtas P.vz. vagys įsilaužia į saugyklą ir ten neranda pinigų, taigi nutraukia savo veiklą nepagrobę svetimo turto, tačiau tai nebus savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką, kadangi jie atliko visus veiksmus kad tą turtą pagrobtų, tačiau jo ten nebuvo.³⁷

Štai LAT kasacinėje byloje Nr. 2K-253/2007 nustatė, kad kasatorius svetimo turto neužvaldė, nes nerado tokio turto, kokį norėjo užvaldyti, o tai yra objektyvi aplinkybė, todėl nėra galimybės taikyti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto.³⁸

Kaip teigia J. Wessels, Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje ir netgi teismų praktikoje išsiskiria dvi nuomonės, kaip vertinti pasikėsinimo baigtumo faktą. Viena pozicija, jog pasikėsinimo pasireiškimo formų atirbojimas atliekamas vadovaujantis kaltininko įsivaizdavimu, tuo tarpu yra ir kita pozicija, jog egzistuoja objektyvus baigto ir nebaigto pasikėsinimo atirbojimas. Šis atirbojimas Vokietijos baudžiamojoje teisėje yra ypatingai svarbus, nes kaltininkas veikos, kuri dar neperžengė nebaigto pasikėsinimo stadijos ribų, darymo atveju gali, vadovaudamasis Vokietijos BK 24 str 1 dalies pirmąja alternatyva, savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką tiesiog atsisakydamas toliau pratęsti veiką. Tuo tarpu jeigu pasikėsinimas pripažįstamas jau baigtu, tenka vadovautis 24 str. 1 dalies antrąja alternatyva - nebepakanka nutraukti pradėtos vykdyti nusikalstamos veikos, tenka imtis

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-05-10 nutartis byloje Nr. 2K-356/2005

³⁷ Vosyliūtė, A. Vagystės baigtumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje// Teisė. 2007. Nr. 64. P. 135-154.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-03-20 nutartis byloje Nr. 2K-253/2007

priemonių kad neatsirastų padarinių, taigi šiuo atveju padarinių išvengimo rizika tenka būtent kaltininkui.

Vokietijos Aukščiausiasis teismas, bandydamas atskirti baigtą ir nebaigtą pasikėsinimą pradžioje vadovavosi vadinamąja veiklos plano teorija, pagal kurią esant kaltininko griežtam veiklos planui pasikėsinimas laikomas baigtu, jei įvykdyti visi suplanuoti veiksmai, nors vėliau ir paaiškėtų kad jo veiksmai nepasiekė tikslo. Ir priešingai, jeigu nebuvo kaltininko konkretaus plano, kokius veiksmus reikia atlikti, kad pasiekti nusikalstamą tikslą, pasikėsinimas laikomas baigtu priklausomai nuo kaltininko subjektyvaus suvokimo, kada jis laiko, kad jau padaryti visi veiksmai nusikalstamam tikslui pasiekti, arba bent esant abejonei, kad jo elgesys jau yra pakankamas sukelti šiuos padarinius.

Tačiau paskutiniu metu Vokietijos Aukščiausiasis Teismas nuo veiklos plano teorijos perėjo prie vadinamojo veiklos plano atsisakymo, kai baigiamas daryti paskutinis nusikalstamos veikos veiksmas. Šį pokytį teismas pagrindė aiškinimu, kad pasikėsinimo baigtinumas, nepriklausomai nuo to, ar esama veikos plano ir galimų šio plano variacijų, pasireiškia esant didelei padarinių atsiradimo galimybei ir atitinkamai suvokiant pavojų baigus paskutinį poelgio veiksmą.

Štai Vokietijos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 402/03 vadovaudamasis veiklos plano atsisakymo teorija, išaiškino, jog baigto ir nebaigto pasikėsinimo atribojimui lemiamą reikšmę turi kaltininko įsivaizdavimas, ar jis jau atliktus veiksmus laiko pakankamais nusikalstamam tikslui pasiekti.³⁹ Anot jo, baigtas pasikėsinimas yra tuomet, kai po paskutiniojo veiksmo, šiuo atveju trečio dūrio peiliu, kaltininkas suvokia, kad veiksmai yra pakankami kilti siekiamiems padariniams, šiuo atveju nužudyti. Čia teismas taip pat pabrėžė, kad nustačius baigtą pasikėsinimą, norint nustatyti savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką vadovaujamasi Vokietijos BK 24 straipsnio 1 dalies antrąja alternatyva (neužtenka tik nutraukti veiksmų, reikia imtis visų įmanomų priemonių, kad neatsirastų nusikalstamų padarinių), tuo tarpu nebaigto pasikėsinimo atveju pagal 24 straipsnio 1 dalies pirmąją alternatyvą užtenka tik nutraukti veiksmus.

Kadangi savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje, reikėtų kaip šio instituto požymį išskirti ir tai, jog jis prasmingas tik tyčinių nusikalstamų veikų atžvilgiu, kadangi pasak D. Prankos, „pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką požymis yra tyčia. Jei buvo nebaigta neatsargi veika, baudžiamoji atsakomybė nekyla“.⁴⁰ Taigi logiška, kad jeigu baudžiamoji atsakomybė nekyla nebaigtos neatsargios nusikalstamos veikos atveju, neatsižvelgiant į tai, dėl kokių priežasčių ji nebuvo baigta/nekilo pavojingi padariniai, nėra ir tikslo nustatinėti šių priežasčių pobūdžio.

³⁹ Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 402/03

⁴⁰ Pranka D. Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje// Jurisprudencija. 2008. Nr. 11(113). P. 34-41

Tuo tarpu dėl netiesiogine tyčia daromų nusikalstamų veikų dar kitokia situacija. Lietuvos ir Rusijos baudžiamosios teisės doktrinoje yra teigiama, jog pasikėsinimas galimas tik tiesiogine tyčia.⁴¹ Pagrindinis visų autorių motyvas yra tas, kad kėsinantis visada yra siekiama nusikalstamo rezultato, kas netiesioginei tyčiai nebūdinga (Netiesioginės tyčios atveju tikslo ne kryptingai siekiama, bet tiesiog sąmoningai leidžiama atsirasti padariniams – čia vyrauja ne siekis, bet abejingumas nusikalstamų padarinių atžvilgiu). Vadinasi, šie argumentai kartu ir paneigia savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto taikymą Lietuvos ir Rusijos baudžiamojoje teisėje netiesioginės tyčios atveju. Tuo tarpu Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje ši galimybė egzistuoja ir net gan plačiai aptariama.

Kaip yra pasisakęs Vokietijos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2 StR 251/02, atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką nuo netiesiogine tyčia atliekamos nusikalstamos veikos yra įmanomas tik tuomet, kai įmanoma nuspėti tos nusikalstamos veikos pasekmes ir asmuo dar gali pasirinkti – ar leisti joms kilti. Šiuo atžvilgiu Vokietijos Aukščiausiasis Teismas prilygina savanorišką atsisakymą pabaigti netiesiogine tyčia atliekamą nusikalstamą veiką savanoriškam atsisakymui nuo nusikalstamos veikos baigto pasikėsinimo atveju - abiem atvejais atsisakymas galimas tik aktyviais veiksmais siekiant išvengti numanomų nusikalstamų padarinių.⁴²

Šios bylos fabula buvo tokia: asmuo, nusprendęs viename iš daugiabučio butų nusižudyti, atsuko dujas, tačiau vėliau pagalvojo, kad tokiu būdu vis dėl to kelia grėsmę ir kitų to namo gyventojų sveikatoms ir gyvybės. Tada jis paskambino gaisrinei, pranešti apie galimą sprogimą jo gyvenamame name. Apgalvojęs tą atvejį, jeigu gaisrinė nespėtų pakankamai operatyviai sureaguoti, paskambino ir policijai, tačiau pokalbio su ja metu apsinuodijęs dujomis nualpo. Šioje situacijoje Vokietijos Aukščiausiasis Teismas pripažino jo pastangas neoptimaliomis, nors ir gaisrinė ir policija sureagavo laiku ir padarinių pavyko išvengti. Taigi asmeniui nebuvo pritaikytas savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas, kadangi šiuo atveju buvo baigtas pasikėsinimas atlikti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia, kuriam keliamos griežtesnės sąlygos nei nebaigtam pasikėsinimui. Pažymėtina, jog Vokietijos Aukščiausiasis Teismas baigtą ir nebaigtą pasikėsinimą skiria pagal kaltininko subjektyvią nuomonę: nebaigtas pasikėsinimas atlikti neatsargią nusikalstamą veiką yra tuomet, kai kaltininko įsivaizdavimu dar atlikta galbūt ne viskas nusikalstamiems padariniams atsirasti, tuo tarpu baigtas pasikėsinimas – kai kaltininko nuomone jau būtina imtis aktyvių veiksmų, kad nusikalstami padariniai neatsirastų.

Taigi kokie aktyvūs veiksmai laikomi pakankamais savanoriškam atsisakymui pabaigti nusikalstamą veiką netiesioginės tyčios atveju Vokietijos baudžiamosios teisės doktrina išskiria tris teorijas, atskleidžiančias „visų įmanomų priemonių“ sampratą tendencijas:

⁴¹ Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003; Haymob, A. B. Пыцуцкое yгалобhoe

⁴² Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 2 StR 251/02

Wessels/Beulke teigia, jog užtenka, kad bet kokių, kad ir minimalių, bet pakankamų pastangų, kad išvengti nusikalstamų padarinių, kaip kad šioje byloje visiškai pakankami veiksmai yra skambutis gaisrinei ir policijai, nes tai padėjo išvengti nusikalstamų padarinių. Ši teorija teigia, jog visiškai neturi reikšmės tai, jog buvo daug veiksmingesnių ir tikslingesnių priemonių nusikalstamiems padariniams išvengti, kurių asmuo nesiėmė, svarbiausia – jų buvo išvengta. Šios teorijos moto: „Gera pabaiga - viskas gerai“⁴³.

- Kita teorija, įvardijama kaip „Geriausio pasirinkimo teorija“, kurios šalininkais galima būtų išskirti Herzberg, Jakobs ir kitus, teigia, jog asmuo turi pasirinkti tokias priemones nusikalstamiems padariniams išvengti, kad atsitiktinumui nebeliktų vietos – rezultatas būtų garantuotas.⁴⁴ Taigi, čia jau nebepakanka, kaip pirmojoje teorijoje, minimalių pastangų, čia jau reikia kad asmuo imtųsi optimaliausių ir veiksmingiausių priemonių užkertant kelią nusikalstamų padarinių atsiradimui.

- Trečioji teorija, vadinamoji „Diferenciacijos teorija“, kurios aktyviausiu šalininku laikytinas Roxin, išskiria du atvejus: kai asmuo nusikalstamiems padariniams užkirsti kelią imasi priemonių pats ir kai pasitelkiami tretieji asmenys. Trečiųjų asmenų atliktai veiksmai keliamas reikalavimas, jog ši veikla būtų savanoriškai atsisakančio pabaigti nusikalstamą veiką asmens veiksmų rezultatas, bet ne atsitiktinumas (Kaip aukščiau minėtoje byloje – pavojingu visuomenei padarinių padėjo išvengti gaisrininkai ir policija, tačiau jų atvykimas buvo pradėjusio nusikalstamą veiką asmens veiksmų rezultatas (jis paskambino ir informavo juos apie grėsmę visuomenei)).

Apžvelgus visas tris teorijas, matyti, jog Vokietijos Aukščiausiasis Teismas aukščiau paminėtoje byloje rėmėsi Diferenciacijos teorija ją išplėsdamas. Jo nuomone, trečiųjų asmenų pasitelkimas galimas tik nebaigto pasikėsimo atlikti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia atveju, tuo tarpu šioje byloje pateikta situacija yra jau baigtas pasikėsimas atlikti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia, o baigtas pasikėsimas, kaip galima teigti, labiau priartėja prie baigtos nusikalstamos veikos, yra pavojingesnis, todėl kaltininkui buvo keliami didesni reikalavimai, nebeužteko trečiųjų asmenų pasitelkimo, aktyvius veiksmus būtina buvo atlikti pačiam (šiuo atveju užsukti dujų čiaupus). Ši teismo pozicija, mano manymu, labai taikliai išsprendė visų šių teorijų prieštaravimus, pasirinkdama išsamiausią ir, manyčiau, teisingiausią teoriją, ir privedė prie vieningos teismų praktikos

Ir vis dėl to prieštaraučiau Geriausio pasirinkimo teorijai, kadangi man ji pasirodė stipri teoriškai, tačiau sunkiai pritaikoma praktikoje. Teoriškai ji yra teisinga, nes reikalauja iš kaltininko optimaliausių, labiausiai rezultatą garantuojančių veiksmų, tačiau praktiškai labai sunku įvertinti kas tie optimaliausi veiksmai (juk kaltininko ir teismo nuomonė kiekvienu individualiu atveju gali išsiskirti, o, be to, neįmanoma nustatyti, ar stresinėje situacijoje asmuo buvo pajėgus teisingai įvertinti,

⁴³ Kuhl. Strafrecht Allgemeine Teil. 2002, p. 70

⁴⁴ Herzberg, R. D. NJW 89, 864, 867

kuri priemonė būtų optimaliausia. Taigi paliekant vertinimo laisvę, kas kiekvienu konkrečiu atveju laikytini optimaliausiais veiksmais, teismų prerogatyvai, manyčiau, paliekama palanki terpė vertinimo klaidoms ir kyla grėsmė vieningai teismų praktikai, kas baudžiamojoje teisėje yra ypač ydinga.

Savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką taikymas negalimas ir nepavykusio pasikėsینimo atveju, nes pagal baudžiamojo įstatymo prasmę ir tikslą atsisakymas nuo veikos padarymo galimas tik iki tokio momento, kol kaltininkas mato galimybę veiką baigti. Kad pasikėsینimas padaryti baudžiamąją veiką nepavyko, pirmiausia suvokiama, kol poelgiai, skirti veikai vykdyti, dar nėra pasiekę savo tikslo, o kaltininkas supratęs, kad jo turimomis priemonėmis veikos sudėties padarinių arba nebus visai, arba bent jau to nepavyks padaryti planuotu laiku. Be to, nepavykusį pasikėsینimą nuo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką skiria ir subjektyvusis kriterijus – noras pabaigti nusikalstamą veiką (savanoriškumo kriterijus). Nepavykusio pasikėsینimo atveju asmuo jau yra priverstas nutraukti nusikalstamos veikos darymą dėl objektyvių aplinkybių.

Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje išskiriamos trys nepavykusio pasikėsینimo teorijos (R. Hefendehl).⁴⁵

- **Atskirų veikos aktų teorija** (Jakobs; Sch/Sch/Eser; Ulsenheimer ir kt.) teigia, jog kiekvienas atskiras veiksmas, kurį kaltininkas pradėdamas veiką, manė esant tinkamą padariniams sukelti yra suvokiamas kaip atskira nusikalstama veika ir kiekvienas jų, jiems nepavykus, vertinamas kaip savarankiškas nepavykęs pasikėsینimas. Pagal šią teoriją, bent kartą iššovęs, kad ir nepataikęs į auką, kaltininkas, nepaisant to, kad nors ir buvo galimybė, bet jis atsisakė dar kartą šauti, bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsینimą nužudyti ir savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką šioje situacijoje bus nebeįmanomas. Tačiau ši teorija buvo plačiai iškritikuota dėl savo neatitikimo realybei – gyvenimiškas vieningas įvykis yra suskaidomas, o galimybė atsisakyti nuo veikos padarymo nepagrįstai susiaurinama;

- tuo tarpu **Veikos plano teorija**, gyvavusi senesniuose Vokietijos Aukščiausiojo teismo sprendimuose, rėmėsi kaltininko įsivaizdavimu pradedant veiką kokius veiksmus jis atliks ir kokias priemones tam panaudos. Nepavykęs pasikėsینimas šios teorijos pagrindu buvo sietinas su visų suplanuotų veiksmų atlikimu, tačiau nusikalstami padariniai vis tiek neatsiradę. Tačiau, didžiausias šios teorijos trūkumas, anot R. Hefendehl, yra tas, kad tam tikrais atvejais ji veda link nusikaltėlio, nuosekliai planuojančio savo nusikalstamą veiką, palankesnio vertinimo nei atsitiktinio nusikaltimą padariusio asmens, kas visiškai neatitinka teisingumo principo, kadangi nuosekliai planuojama nusikalstama veika yra daug pavojingesnė nei atsitiktinė. Pvz. nusikaltėlis numato kelias alternatyvas kaip nužudyti: pasmaugti virve, arba, jei neužtektų tam jėgų ar auka stipriai priešintųsi, trenkti per

⁴⁵ Hefendehl, R. Vorlesung Strafrecht AT (WS 08/09)

galvą plaktuku. Tuo tarpu kitas atsitiktinai sumano pasmaugti virve, neturėdamas atsarginio varianto jei šis nepavyktų. Taigi tuo atveju, jei smaugdamas virve savo tikslo nužudyti nepasiektų, remiantis šia teorija pirmasis turėtų galimybę savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, nes dar neįgyvendino atsarginio savo plano, taigi tai būtų laikoma nebaigtu pasikėsiniu, o tuo tarpu antrasis būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti, kadangi tai jau būtų laikoma baigtu nepavykusi pasikėsiniu.

- Paskutiniu metu Vokietijos Aukščiausiasis Teismas vis dėl to vadovaujasi mažiausiai ydinga **Veikos padarymo atsisakymo, kai baigiamas daryti paskutinis veikos veiksmas, teorija** (Otto; Rudolphi; Fischer; Jescheck). Vadovaujantis šia teorija pasikėsinio baigtumo momentas, nepaisant to, ar yra veikos planas ir galimos šio plano variacijos, sietinas su asmens subjektyviu įsivaizdavimu, ar veiksmas yra pakankamas, kad kiltų nusikalstamos pasekmės. Remiantis šia teorija, aukščiau minėtas pavyzdys kai asmuo sumano nužudyti pasmaugiant arba smūgiu plaktuku į galvą jau po pirmųjų nusikaltėlio tikslui pasiekti pakankamų veiksmų (smaugimo) bus traktuojamas kaip nepavykęs pasikėsinimas. Taigi ši teorija, pasak R. Hefendehl, ištaisė ydingą Veikos plano teorijos praktiką, kai nusikaltėlis „su didesniu kriminaliniu potencialu“ atsiduria geresnėje padėtyje.⁴⁶

Tačiau su Veikos padarymo atsisakymo, kai baigiamas daryti paskutinis veikos veiksmas, teorija vėl grįžtama į pradinę padėtį – ji labai artima Atskirų veikos aktų teorijai, kuri buvo sukritikuota dėl savo neatitikimo realybei – vieningo gyvenimiško įvykio suskaidymo į dirbtinus atskirus segmentus, tačiau, mano manymu, ji tikrai pranašesnė už Veikos plano teoriją, kuri visišškai nesiorientuoja į tai, kiek veiksmai yra pakankami nusikalstamiems padariniams atsirasti, o visas dėmesys skiriamas asmens veikos padarymo planui.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje šiuo klausimu yra įvairių nuomonių. Štai, pavyzdžiui, D. Prankos nuomone, nepavykęs pasikėsinimas yra tuomet, kai asmuo padaro visus, jo manymu, toje situacijoje būtinus veiksmus nusikalstamai veikai pabaigti, bet pasekmės neatsiranda nepriklausomai nuo jo valios.⁴⁷ Tuo tarpu aukščiau minėtąjį atvejį, kai kaltininkas savanoriškai atsisako antrą kartą šauti, nors nėra jokių tam trukdančių objektyvių aplinkybių, jis laiko nebaigtu pasikėsiniu. Tačiau tą patį atvejį V. Piesliakas interpretuoja priešingai. Jis teigia, jog pirmasis šūvis jau yra baigtas pasikėsinimas, nepaisant to, kad jis turėdamas visas galimybes atsisakė šauti, kadangi tolimesnė įvykių eiga jam iššovus (priežastinis ryšys) nebebuvo jau kaltininko valioje. Jis šiuo atveju traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti.⁴⁸ Taigi, kaip matyti, V. Piesliakas taip pat yra Atskirų veikos aktų teorijos šalininkas. Tai, kad asmuo atsisakė antrą kartą šauti, jis nebelaiko savanorišku atsisakymu pabaigti nusikalstamą veiką, kadangi visi veiksmai, pakankami kilti

⁴⁶ Hefendehl, R. Vorlesung Strafrecht AT (WS 08/09), p. 391

⁴⁷ Pranka D. Pasikėsinio padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje// Jurisprudencija. 2008. Nr. 11(113). P. 34-41

⁴⁸ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia. 2008, p. 85

suplanuotiems nusikalstamiems padariniams jau atlikti, o tai, kad tų nusikalstamų padarinių vis dėl to nekilo, jau nebeprisilausė nuo jo valios. Tai yra pakankamai griežta, bet mano manymu, teisinga pozicija.

Lietuvos BK 23 str. 2 d. numato, jog „asmuo, savo noru atsisakęs pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, pagal šį kodeksą atsako tik tuo atveju, jeigu padarytoje veikoje yra kito nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtis“⁴⁹. Ši situacija dažniausiai galima nusikalstamų veikų, kurių sudėtis apima kitas nusikalstamas veikas, atvejais (pvz. plėšimo ar išžaginimo sudėtyse). Tuo atveju asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už faktiškai sukeltus padarinius (pvz. savanoriško atsisakymo pabaigti plėšimą atveju gali būti būdingi sveikatos sutrikdymo, turto sugadinimo ar kitų nusikalstamų veikų požymiai). Tačiau galima situacija, kai asmuo turi tikslą tuo pačiu atlikti kelias atskiras nusikalstamas veikas, tačiau, atlikęs vieną, atsisako atlikti antrąjį sumanymą (pvz. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1993-05-19 sprendimas baudžiamojame byloje GSSt 1/93). Taigi už atliktą nusikalstamą veiką šiuo atveju kils baudžiamoji atsakomybė, o dėl antrosios bus pritaikytas savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas.

Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas yra pasisakęs, jog „padarytoje išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymius turinčioje veikoje, nuo kurios pabaigimo asmuo vėliau savanoriškai atsisakė, gali būti sveikatos sutrikdymo, turto sunaikinimo, sugadinimo arba kitos nusikalstamos veikos požymių, atsiradusių dėl smurto prieš nukentėjusįjį naudojimo ar kitokių panašių veiksmų. Tokiu atveju asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už šiuos sukeltus padarinius.“⁵⁰

Visose aptartose užsienio šalyse (išskyrus Vokietiją) vieningai sutariama ir reglamentuojama, kad baudžiamoji atsakomybė savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atveju vis dėl to kyla tuo atveju, jeigu padarytoje veikoje yra kito nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtis (LR BK 23 str. 2d.; Estijos BK 40 str. 3 d.; Latvijos BK 16 str. 2 d.; Lenkijos BK 15 str.).

Tuo tarpu Vokietijos baudžiamojame teisėje šis klausimas aptartas tik teismų praktikoje bei doktrinoje kitų probleminių klausimų kontekste, pačiame baudžiamajame įstatyme tai neakcentuota.

Štai Vokietijos Aukščiausiasis Teismas sprendime baudžiamojame byloje Nr. 4 StR 575/98 išnagrinėjo situaciją, kai prieglaudos padegimo, įvertinto kaip pasikėsimo nužudyti (kadangi tuo metu prieglaudoje buvo žmonių) ir padegimo sunkinančiomis aplinkybėmis idealioji sutaptis, atveju paneigta aktyvios atgailos instituto taikymo galimybė padegimo sunkinančiomis aplinkybėmis veikos atžvilgiu, tačiau pasikėsimo nužudyti veikos atžvilgiu buvo pritaikytas savanoriško atsisakymo

⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005, Nr. 22.

pabaigti nusikalstamą veiką institutas. Taigi asmeniui buvo paskirta bausmė tik už padegimo sunkinančiomis aplinkybėmis įgyvendinimą.

Teismas šį savo sprendimą pagrindė tuo, kad padegėjo pranešimas apie savo padarytą nusikalstamą veiką iškart po jos padarymo buvo jo sumanymo dalis, be to, tai nebuvo pats veiksmingiausias būdas toje situacijoje užgesinti gaisrą, ko reikalauja aktyvią atgailą reglamentuojanti Vokietijos BK 306e straipsnio 3 dalis („Jei ugnis užgesinama trečiųjų asmenų iki atsirandant žalai, reikalingos savanoriškos ir veiksmingiausios toje situacijoje pastangos, nukreiptos šiam tikslui pasiekti“⁵¹). Tuo tarpu, kad pripažinti savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką pasikėsavimo nužudyti veikos atžvilgiu, Vokietijos Aukščiausiasis Teismas šias aplinkybes laikė pakankamomis remdamasis Vokietijos BK 24 straipsnio 1 dalimi, kurioje teigiama, jog kai veika nebaigiama ne dėl jos vykdytojo veiksmų, baudžiamoji atsakomybė nekyla tuo atveju, jei buvo savanoriškos ir veiksmingos pastangos išvengti nusikalstamų padarinių.⁵² Teismas taip pat rėmėsi ir tuo, kad padegėjas suplanavęs savo veiką kaip tik stengėsi pasirinkti dieną jai įgyvendinti, kai prieglaudoje bus kuo mažiau potencialių aukų, taigi nužudyti nebuvo jo tikslas, jo tikslas buvo – sukelti gaisrą ir taip pritraukti visuomenės dėmesį.⁵³

Taigi šioje situacijoje Vokietijos Aukščiausiasis Teismas tuos pačius kaltinamojo veiksmus atskirų nusikalstamų veikų sudėčių atžvilgiu įvertino skirtingai – kas jam pasirodė „visos įmanomos priemonės“ pasikėsavimo nužudyti atžvilgiu, padegimo sunkinančiomis aplinkybėmis atžvilgiu buvo nepakankama, todėl aktyvios atgailos institutas šios nusikalstamos veikos atžvilgiu nebuvo pritaikytas ir baudžiamoji atsakomybė vis dėl to kilo.

Taigi, kaip matyti iš šios situacijos, netgi tais pačiais veiksmais atlikta veika, sudaranti dviejų nusikalstamų veikų sutaptį, kiekvienos jų atžvilgiu teismo gali būti vertinama skirtingai atsižvelgiant į aplinkybių visumą.

⁵¹ Vokietijos baudžiamasis kodeksas

⁵² Vokietijos baudžiamasis kodeksas

⁵³ Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 4 StR 575/98

3. BENDRININKŲ SAVANORIŠKAS ATSIŠAKYMAS PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

BK 26 str. 1-3 d. nustatyta, kad bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia. Jeigu vykdytojo nusikalstama veika nutrūko rengiantis ar pasikėsinant ją daryti, organizatorius, kurstytojas ir padėjėjas atsako už rengimąsi ar pasikėsinimą bendrininkaujant padaryti nusikalstamą veiką. Jeigu yra vieno iš bendrininkų baudžiamąją atsakomybę šalinančių, lengvinančių arba sunkinančių aplinkybių, į jas neatsižvelgiama sprendžiant dėl kitų bendrininkų baudžiamosios atsakomybės.⁵⁴ Šiose normose įtvirtintos pagrindinės bendrininkų atsakomybės nuostatos: 1) kiekvieno bendrininko baudžiamosios atsakomybės pagrindas už bendrai daromą nusikalstamą veiką yra tas pats – tai objektyvių ir subjektyvių nusikalstamos veikos požymių visuma jo veikoje; 2) bendrininko veikos kvalifikacijos priklausomybė nuo vykdytojo padarytos veikos pobūdžio bei bendrai daromos nusikalstamos veikos stadijos, kurią pasiekė vykdytojo veika. Tačiau tai, kad bendrininkų veikos įvertinimas priklauso nuo vykdytojo faktiškai padarytos veikos, nereiškia, kad bendrininkų vaidmuo bendroje nusikalstamoje veikoje yra tik pagalbinis, kad bendrininkų atsakomybė visiškai priklauso nuo vykdytojo atsakomybės. Pažymėtina, kad ne tik vykdytojo, bet ir kiekvieno kito bendrininko veika atitinka BK specialioje dalyje numatytos tos pačios nusikalstamos veikos sudėtį, kuri papildoma ir konkrečios bendrininkavimo rūšies, numatytos BK 24 str. 3-6 d., požymiais. Taigi ir vykdytojas, ir kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausymo nuo vykdytojo atsakomybės. Priešingai būtų įmanoma teisine prasme nelogiška ir nepagrįsta situacija, jog nesant galimybės patraukti baudžiamojon atsakomybėn vykdytojo todėl, kad jis savanoriškai atsisakė pabaigti nusikalstamą, atsakomybės klausimas kitiems bendrininkams, jau atlikusiems savo nusikalstamą vaidmenį, net nebūtų keliamas.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje bendrininkų savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką reglamentuoja LR BK 23 str. 3 d. Čia teigiama, kad “kai nusikalstamą veiką daro keli asmenys, tai savanoriškai atsisakęs ją pabaigti organizatorius ar kurstytojas pagal šį kodeksą neatsako, jeigu jis ėmėsi visų nuo jo priklausančių priemonių, kad bendrininkai nepadarytų nusikalstamos veikos, kurią jis organizavo ar sukurstė, ir ta veika nebuvo padaryta ar neatsirado jos padarinių. Be to, pagal šį kodeksą neatsako padėjėjas, jeigu jis savo noru atsisakė dalyvauti nusikalstamoje veikoje, apie tai pranešė kitiems bendrininkams ar teisėsaugos institucijoms ir ta veika nebuvo padaryta arba ji padaryta be jo pagalbos.”⁵⁵

⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

⁵⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 89

Taigi LR BK išskiria dvi organizatoriaus arba kurstytojo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygas:

a) imtasi visų nuo jo priklausančių priemonių, kad bendrininkai nepadarytų jo sukurstytos/organizuotos nusikalstamos veikos ir

b) ta veika nebuvo padaryta (formalioji sudėtis) arba neatsirado jos padarinių (materialioji sudėtis);

ir tris padėjėjui keliamas sąlygas:

a) savo noru atsisakė dalyvauti nusikalstamoje veikoje,

b) apie tai pranešė kitiems bendrininkams ar teisėsaugos institucijoms ir

c) ta nusikalstama veika nebuvo padaryta arba jei padaryta, tai be jo pagalbos.

Štai Klaipėdos apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-424-557-2009 nepripažino organizatoriaus savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką fakto, kadangi nors organizatoriaus suplanuota veika nebuvo padaryta ir neatsirado jos padarinių, ir antroji būtina sąlyga pripažįstant savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką yra tenkinta, tačiau organizatoriaus savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką galima pripažinti tik tada, kai tarp pirmosios ir antrosios sąlygų nustatomas priežastinis ryšys, t.y. jei veika nebuvo padaryta ar neatsirado jos padarinių dėl to, kad organizatorius ėmėsi visų nuo jo priklausančių priemonių, kad bendrininkai nepadarytų organizuotos nusikalstamos veikos. Pagal bylos fabulą matyti, kad vykdytojas savo noru nutraukė pradėtą nusikalstamą veiką ir šiam jo sprendimui organizatorius įtakos neturėjo, todėl šiuo atveju nusikaltimo vykdytojui savanoriškai atsisakius pabaigti nusikaltimą ir neatsiradus nusikaltimo pasekmės, kaltinamojo kaip nusikaltimo organizatoriaus baudžiamoji atsakomybė neišnyksta. Tuo būdu jo veika perkvalifikuotina kaip pasikėsinimas kurstyti ir organizuoti susargdinimą sunkia nepagydoma liga.⁵⁶

Tačiau pažymėtina, kad bendrininkų savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką turi tenkinti ir bendrąsias LR BK 23 str. 1 d. numatytas sąlygas. Štai LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-561/2006 nustatė, jog nors ir yra abi LR BK 23 str. 3 d. numatytos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos, tačiau nenustatytas savanoriškumo požymis (nusikalstama veika nebuvo baigta dėl priežasčių, nepriklausančių nuo organizatoriaus valios (auka priešinosi, šaukėsi pagalbos)).⁵⁷ Taigi, galima teigti, jog padėjėjui LR BK 23 str. 3 d. keliamas savanoriškumo sąlyga yra perteklinė, nes ji jau yra numatyta LR BK 23 str. 1 dalyje, kurioje numatytos sąlygos turi būti bet kokiame atveju

⁵⁶ Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-424-557-2009.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-11-14 nutartis byloje Nr. 2K-561/2006

tenkinamos, norint nustatyti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką faktą (jų nebereikia įvardinti kituose LR BK 23 str. dalyse), kaip matyti iš aukščiau paminėto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimo.

Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad ši norma reglamentuoja tik tokių bendrininkų kaip organizatoriaus, kurstytojo bei padėjėjo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką klausimus. Taigi darytina prielaida, kad nusikalstamos veikos vykdytojo, jeigu jo vaidmuo bendrininkų grupėje nesutampa su organizatoriaus, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką reglamentuojamas LR BK 23 str. 1, 2 ir 4 dalyse. Jam taikomos tokios pačios savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos kaip ir pavieniui vykdytojui. Tačiau tuomet kyla klausimas, kokios sąlygos keliamos bendravykdytojų savanoriškam atsisakymui nuo nusikalstamos veikos. Šiuo klausimu V. Piesliakas pasisako taip, jog nors įstatymų leidėjas šio atvejo ir nereglamentuoja, bet vis dėl to darytina išvada, jog bendravykdytojas turi teisę savanoriškai atsisakyti baigti nusikalstamą veiką neatsižvelgdamas į kitų vykdytojų ketinimus. Tokiu atveju savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką išvada turi būti pagrįsta šiomis aplinkybėmis:

- a) veika turi būti nutraukta parengtinėje stadijoje;
- b) atsisakymas turi būti savanoriškas;
- c) kitas ar kiti vykdytojai turi būti informuoti apie asmens apsisprendimą ir suvokti, kad toliau dalyvauja darant nusikaltimą ir jį baigia be šio bendravykdytojo pagalbos.⁵⁸

Taigi bendravykdytojui keliami papildoma sąlyga - informuoti kitus vykdytojus apie savo savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką.

Nepaisant to, kad bendrąja prasme savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką gali būti realizuotas pasyvia ir aktyvia formomis, kurstytojui, organizatoriui bei padėjėjui iš esmės privaloma tik pastaroji. Šį įstatymų leidėjų apsisprendimą lėmė tai, kad minėti bendrininkai betarpiškai atitinkamų nusikalstamų veikų nedaro, todėl vien tik jų apsisprendimas atsiriboti nuo bendrai sutartos nusikalstamos veikos darymo neturės jokių teigiamų padarinių. Šią mintį galima pagrįsti tuo, kad nusikalstama veika vis vien gali būti padaryta vykdytojo ar bendravykdytojų. Tad natūralu, kad iš esmės tik aktyviais veiksmais (įkalbinėjimu, prašymu, pranešimu teisėsaugos institucijoms ir pan.) galima užkirsti kelią bendrai suplanuotos nusikalstamos veikos padarymui. Kita vertus, galima būtų modeliuoti ir taip, kad organizatorius gali atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką ir nepriimdamas

⁵⁸ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia. 2008. psl. 79-86

sprendimo dėl atitinkamos nusikalstamos veikos sudėties požymių įgyvendinimo (pvz., neduoti įsakymo kitiems bendrininkams padėti sprogmennis po numatytos aukos automobiliu). Neabejotinai tokiu atveju turi būti užtikrinta, jog kiti bendrininkai sutartos nusikalstamos veikos patys nepadarys.

Apibendrinant galima teigti, kad organizatorius, kurstytojas ar padėjėjas turi elgtis taip, kad pašalintų savo indėlį į atitinkamą nusikalstamą veiką ir taip užkirstų kelią jos padarymui.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad įstatymų leidėjas minėtiems bendrininkams diferencijuoja baudžiamąją atsakomybę dėl nepasisekusio bandymo nutraukti nusikalstamą veiką. BK 23 straipsnio 3 dalyje aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta, kad jeigu kurstytojas ar organizatorius ėmėsi visų nuo jo priklausančių priemonių, kad bendrininkai nepadarytų tos nusikalstamos veikos, kurią jie sukurstė ar suorganizavo, bet ji vis vien buvo padaryta, tai jų atitinkamos pastangos baudžiamosios atsakomybės nešalina. Kitaip tariant, kad ir kaip organizatorius ar kurstytojas stengėsi siekdamas, kad nusikalstama veika nebūtų padaryta, bet jiems tai padaryti nepavyko, tai baudžiamojon atsakomybėn jie bus traukiami bendra tvarka. Vienintelis šiems bendrininkams taikytinas palengvinimas, tai BK 23 straipsnio 4 dalyje reglamentuota galimybė sušvelninti bausmę BK 59 straipsnio pagrindu. Tuo tarpu padėjėjui pagal tą patį straipsnį užtenka eliminuoti savo indėlį į nusikalstamą veiką ir pranešti apie tai bendrininkams arba teisėsaugos institucijoms, nežiūrint to, kad nusikalstama veika vis dėl to buvo baigta.

Tačiau kyla klausimas, ar teisinga tokia įstatymų leidėjų pozicija? Juk gali būti taip, kad organizatorius ar kurstytojas padaro viską, jog nusikalstama veika nebūtų baigta (pvz., atkakliai įkalbinėja nusikalstamos veikos vykdytoją nukenksminti sprogmennis, o nepavykus tai padaryti prieš kelias dienas informuoja atitinkamas teisėsaugos institucijas), bet sprogmennis nenukenksminami dėl to, kad specialios policijos ar krašto apsaugos pajėgos į įvykio vietą neatvyksta dėl neapdairumo ar aplaidaus požiūrio į savo pareigų vykdymą? Manychiau, kad tokia aplinkybė iš esmės turėtų šalinti organizatoriaus ar kurstytojo baudžiamąją atsakomybę arba bent jau suteikti pagrindą kalbėti apie labiau švelnesnės bausmės nei esant vien tik lengvinančiai aplinkybei skyrimą. Pirmas variantas kol kas net nesvarstomas, kai tuo tarpu švelnesnės baudžiamosios atsakomybės pagrindas BK yra. Manytina, kad tokiu pagrindu gali būti BK 54 straipsnio 3 dalis. Pastarieji įstatymų leidėjų reikalavimai turi būti suprantami taip, kad padėjėjas turi priimti tinkamą sprendimą dėl to, kaip jis atsiribos nuo suplanuotos nusikalstamos veikos. Veiksmų pasirinkimas priklauso nuo padėjimo pobūdžio. Jeigu padėjimas pasireiškė tuo, kad duoti patarimai ar nurodymai, tai tokiu atveju pakaktų bendrininkams arba teisėsaugos institucijoms pranešti apie savo sprendimą toliau savęs bendrininku nelaikyti, nes atitinkamo patarimo ar nurodymo atgal nesugrąžinsi. Tuo tarpu jeigu kalba eina apie atitinkamo pažado davimą arba apie įrankių ar priemonių suteikimą, tai vien pasakymo, kad atsisakau

kartu toliau dalyvauti darant nusikalstamą veiką, nepakaks. Būtina atsiimti duotą pažadą arba suteiktus įrankius ar priemones. Neabejotina, kad jei tokio veiksmo padaryti nepavyksta dėl nenugalimų priešasčių (pvz., bendrininkai teigia, kad atitinkamus įrankius pardavė ar pametė), tai pakaks vien tokių pastangų deklaracijos, t.y. veiksmo, kuris reikš, jog padėjėjas savęs daugiau nepriskiria atitinkamos nusikalstamos veikos bendrininkų tarpui.

Tai, kad organizatoriui ir kurstytojui keliamos tos pačios savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos, rodo, kad įstatymų leidėjas laiko jų indėlį į nusikalstamos veikos atlikimą vienodai pavojingu, tačiau pasak G. Būdvyčio, kurstytojas tik inicijuoja nusikalstamos veikos idėją, sukelia pasiryžimą, norą padaryti konkrečią veiką, tuo tarpu organizatorius kuria veikos planą, buria bendrininkus, vienija jų pastangas bendram rezultatui pasiekti – atlieka jau konkrečius veiksmus bendram nusikalstamam tikslui pasiekti.⁵⁹ Taigi, matyti, kad organizatoriaus vaidmuo yra reikšmingesnis ir matomesnis bendrininkavimo atveju nei kurstytojo, todėl, manyčiau, jog jam turėtų būti keliamos griežtesnės savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos.

Analizuojant padėjėjo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką klausimą, svarbu išsiaiškinti, ar galimi tokie atvejai, kad apie apsisprendimą atsisakyti padaryti nusikalstamą veiką kitiems bendrininkams jis nepraneša, bet žino, kad be jo pagalbos atitinkamo nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padaryti nepavyks arba jo padarymas bus labai apsunkintas? Tarkime, padėjėjas vienintelis turi sudėtingą ir brangiai kainuojančią įrangą, skirtą seifų atidarymui ir nusikalstamos veikos darymo išvakarėse nusprendžia nedalyvaus sutartyje vagystėje. Sutartu laiku ir sutartyje vietoje susirinkę bendrininkai pasigendą padėjėjo su atitinkama įrangą ir, suvokdami, kad be jo nusikalstamos veikos nepadarys, taip pat nors ir nesavanoriškai (dėl nuo jų valios nepriklausančių aplinkybių poveikio), bet atsisako daryti nusikalstamą veiką. Vertinant šį atvejį, matome, kad jis iš esmės tenkina tokį įstatymų leidėjų nustatytą reikalavimą, kad nusikalstama veika turi būti nepadaryta arba padaryta be jo pagalbos. Tačiau trūksta pranešimo bendrininkams ar teisėsaugos institucijoms, nors plečiamai aiškinant terminą „pranešimas“, galima būtų pripažinti, kad neatvykimas į sutartą vietą yra pranešimas apie tai, kad šis bendrininkas nusikalstamos veikos daryme su kitais nedalyvauja. Tačiau pastaruoju metu tokio pobūdžio ar apimties baudžiamojo įstatymo teismo aiškinimo nėra.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į padėjėjo išskirtinę padėtį savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką situacijoje. Padėjėjui užtenka tik atsisakyti dalyvauti nusikalstamoje veikoje apie tai informavus bendrininkus arba teisėsaugos institucijas, tuo tarpu organizatoriui ir kurstytojui savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos griežtesnės – jie turi pasiekti, kad jų

⁵⁹ Būdvytis G. Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje// Socialinių mokslų studijos. 2012. Nr. 4(2). P. 645-662.

organizuotas ir sukurstytas nusikaltimas nebūtų įvykdytas. Tokios “nelygios” sąlygos pateisinamos skirtingu šių bendrininkų indėliu į nusikalstamos veikos padarymą. Kiekvienam jų galioja ta pati savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlyga – eliminuoti savo indėlį bendrininkų grupėje. Pvz. padėjėjui kuris pažadėjo parūpinti įrankius nusikaltimo darymui užtenka pažado netesėti ir apie tai pranešti, o organizatoriaus savo indėlio eliminavimas jau yra sudėtingesnis – jis privalo pasirūpinti kad ta nusikalstama veika nebūtų įvykdyta, nes pats ją ir suorganizavo.

Kita vertus, egzistuoja tokia nuomonė (ją patvirtina ir tarybinių laikų teismų praktika), kad esant bendrininkavimui kiekvienas norintis atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkas turi imtis aktyvių veiksmų, siekdamas, kad nusikalstama veika nebūtų padaryta. O jeigu to padaryti nepavyko, tai jis turėtų atsakyti už rengimąsi ar pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką. Neabejotina, kad tokia savanoriško atsisakymo nuo nusikalstamos veikos padarymo esant bendrininkavimui teorija turi teisę gyvuoti, tačiau esant dabartinei teisei bazei dėl baudžiamumo už parengtinę nusikalstamą veiklą (nustatytas baudimas už rengimąsi padaryti tik tam tikrus nusikaltimus) jos įgyvendinimas vis vien būtų siejamas su tam tikru nebaudžiamumu.

Sprendžiant vykdytojo savanoriško atsisakymo klausimą, reikia vadovautis BK 23 straipsnio 1, 2 ir 4 dalimis. Vertinant šias normas, reikia atminti, kad kaip ir vieno asmens nusikalstamos veikos darymo atveju, taip ir esant bendrininkavimui vykdytojo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką elgesys priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio. Jeigu nusikalstama veika padaroma aktyviais veiksmais, tai savanoriškai atsisakyti ją pabaigti galima tik neveikimu. Tuo tarpu, jei nusikalstamos veikos padarymas pasireiškia pavojingo neveikimo forma, tai norint atsisakyti pabaigti nusikalstama veiką, būtina imtis aktyvių veiksmų t.y. nutraukti neveikimą. Neabejotina, kad vykdytojo elgesys bei pati galimybė savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, priklauso ir nuo nusikalstamos veikos sudėties rūšies (formali ar material). Esant formaliai sudėčiai, savanoriško atsisakymo forma priklausys nuo aukščiau aptartų veiksmų. Tą patį galima pasakyti ir apie materialias sudėtis, tačiau yra viena ypatybė. Jos esmė yra ta, kad, kaip jau buvo minėta analizuojant nusikalstamos veikos padarymo laiko nustatymo klausimą, tam tikrais atvejais po pavojingos veikos padarymo kaltininkas gali kontroliuoti pavojingų padarinių kilimą. Todėl tokiu atveju vykdytojas, norėdamas savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, turi imtis aktyvių veiksmų – užkirsti kelią pavojingų padarinių kilimui. Jeigu pavojingų padarinių kilimo išvengti jam nepavyksta, tai jo baudžiamosios atsakomybės klausimas sprendžiamas BK 23 straipsnio 4 dalies pagrindu.

Esant nusikalstamos veikos bendravikdymui savanoriško atsisakymo taisyklės turėtų būti tokios pačios kaip ir prieš tai aptartos. Šios minties pagrindas BK 23 straipsnio normos, kurias analizuodami specialių taisyklių dėl bendravikdytojų veiksmų esant jų savanoriškam apsisprendimui

atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką nerasime. Kitaip tariant, jei kuris nors bendravykdytojas nusprendė savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, jis turi sprendimą priimti iki pavojingos veikos darymo pabaigos, o esant galimybei užkirsti kelią pavojingų padarinių atsiradimui – iki pavojingų padarinių kilimo. Priėmęs atitinkamą sprendimą, jis turi informuoti kitus bendrininkus, kad nusikalstamos veikos daryme daugiau nedalyvauja (Kasacinė byla Nr. 2K-854/2003). Tačiau problema ta, kad egzistuoja nuomonė, jog esant sutarimui nusikalstamą veiką daryti bendrai, savanoriško atsisakymo taisyklės turėtų būti sudėtingesnės ir panašėti į tas, kurios šiai dienai nustatytos nusikalstamos veikos organizatoriams ir kurstytojams. Tokiu atveju bendravykdytojas iš esmės visuomet turėtų imtis aktyvių veiksmų, kurių pagalba būtų siekiama nutraukti suplanuotos nusikalstamos veikos darymą.

Tuo tarpu Vokietijos baudžiamoji teisė griežčiau vertina padėjėjo savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkavimo atveju, kadangi jam keliamos tokios pačios sąlygos kaip ir organizatoriui bei kurstytojui. Vokietijos Baudžiamojo kodekso 24 str. 2 dalis numato galimybę netraukti bet kurio bendrininko, neatsižvelgiant į jo vaidmenį veikos daryme, baudžiamojon atsakomybėn atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką pagrindu jeigu jis:

- a) savarankiškai sutrukdo baigti nusikalstamą veiką arba
- b) savarankiškai ir rimtai rūpinasi norėdamas sutrukdyti baigti nusikalstamą veiką, jei ta veiką jam nedalyvaujant negali būti užbaigta arba yra įvykdoma nepriklausomai nuo jo ankstesnio įnašo į veiką.

Pagal LR BK padėjėjui nekeliami sąlyga pasirūpinti, kad nusikalstama veika nebūtų baigta, jam užtenka tik eliminuoti savo indėlį iš nusikalstamos veikos ir pranešti apie tai. Taigi darytina išvada, kad Vokietijos BK ypatingai griežtai vertina grupės asmenų daromas nusikalstamas veikas, todėl ir savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos jiems yra daug griežtesnės nei pavieniams asmenims. Lygiai taip pat griežtai vertinama grupės asmenų padaryta nusikalstama veika ir Rusijos baudžiamamojoje teisėje. Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso komentare teigiama, kad nusikaltimas, padarytas bendrininkų, yra visada pavojingesnis nei padarytas vieno asmens. Tai aiškinama tuo, jog jėgų sujungimas suteikia galimybę padaryti labiau apgalvotą nusikaltimą ir jį nuslėpti. Taip bendrininkai dažniau pasiryžta įvykdyti sunkesnius nusikaltimus.⁶⁰

Šiuo atveju palaikyčiau Vokietijos ir Rusijos įstatymų leidėjo poziciją, kad neužtenka eliminuoti tik savo indėlio, reikia visomis išgalėmis stengtis užkirsti kelią nusikalstamai veikai. Lietuvos BK yra per švelnus šiuo klausimu, nes tarsi suteikia teisę padėjėjui „užmerkti akis“ prieš daromą nusikalstamą veiką (jis gali rinktis, kam pranešti apie savo pasitraukimą – bendrininkams ar

⁶⁰ Kozlov, A. P. Soucastie [Complicity]. Sankt Peterburg: Juridicheskij centr Press, 2001, p. 115

teisėsaugos institucijoms, nereikalaujama bent jau pasistengti nutraukti vykdomą nusikalstamą veiką). Aišku, naivu tikėti, jog padėjėjas savarankiškai gali sutrukdyti baigti nusikalstamą veiką, taigi manau kad jam keliamos savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos turėtų būti tokios:

a) nusikalstama veika daroma be jo pagalbos arba ji iš viso nebuvo padaryta jo dėka;

b) jeigu nusikalstama veika vis dėl to daroma, kad ir be jo pagalbos, apie tai turi informuoti teisėsaugos institucijas arba rengimosi stadijoje nukentėjusįjį (nukentėjusiojo informavimas apie rengiamą nusikalstamą veiką galimas kaip alternatyva tik rengimosi stadijoje, kadangi pasikėsinimo metu tai jau dažniausiai nebeturėtų prasmės – nukentėjusysis nebeturėtų galimybės pasiruošti pasipriešinti nusikalstamai veikai jo atžvilgiu ar tiesiog pranešti teisėsaugos institucijoms).

Tuo tarpu Rusijos BK 31 str. 4 dalyje savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos bendrininkavimo atveju reglamentuojamos taip:

„4. Organizatoriui ir kurstytojui netaikoma baudžiamoji atsakomybė, jei šie asmenys deramai praneša apie nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijoms, arba imasi kitų priemonių, kad nusikalstama veika nebūtų baigta. Padėjėjas negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu ėmėsi visų įmanomų priemonių, kad būtų užkirstas kelias pabaigti nusikalstamą veiką“⁶¹

Taigi Rusijos kaip ir LR BK organizatoriaus ir kurstytojo padėtis savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atžvilgiu analogiška – jie atsakingi už tai, kad nusikalstama veika nebūtų baigta. Tuo tarpu padėjėjui keliamą sąlyga tiesiog imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užkirstas kelias baigti nusikalstamą veiką. Darytina prielaida, kad čia teisiškai nesvarbus pastangų rezultatas, svarbiausia pačios pastangos. Ir tada kyla klausimas, kaip nustatyti, kada imtasi „visų įmanomų priemonių“? Nes tik nustačius šį kriterijų galima kalbėti apie padėjėjo savanoriško atsisakymo nuo nusikalstamos veikos baigimo faktą.

Čia tikriausiai taip pat reiktų remtis Vokietijos teismų praktikoje ir doktrinoje „visų įmanomų priemonių“ sampratą aiškinančia Diferenciacijos teorija.

Estijos BK savanorišką atsisakymą bendrininkavimo atveju reglamentuoja 43 straipsnis, kuriame taip pat kaip ir Vokietijos BK 24 straipsnio 2 dalyje nediferencijuojamos bendrininkų pagal rūšis savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos, visiems nustatytos vienodos. Čia nustatyti du alternatyvūs atvejai kada laikoma kad bendrininkas savanoriškai atsisakė pabaigti nusikalstamą veiką:

- kai užkirto kelią nusikalstamiems padariniams atsirasti;

⁶¹ Rusijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>

- jeigu padariniai atsirado arba kad ir neatsirado, bet ne dėl jo pastangų, laikoma kad bendrininkas savanoriškai atsisakė pabaigti nusikalstamą veiką, jeigu jis padarė viską, kas buvo įmanoma kad nutraukti nusikalstamą veiką.⁶²

Nagrinėjant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą bendrininkavimo kontekste, derėtų išskirti ir tokias bendrininkavimo formas kaip nusikalstamas susivienijimas ar teroristinė grupė. Pagal Lietuvos BK 249 str. dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo ar pagal BK 249¹ str, teroristinės grupės veikloje jau savaime yra nusikaltimai, nepriklausomai nuo to, kokiam nusikaltimui daryti šios grupės suburtos. Tai yra formalios sudėties nusikalstamos veikos, nuo kurių savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką jau nėra įmanomas. Todėl šiuo atveju bendrininkai gali atsisakyti tik nuo nusikalstamos veikos, kurios darymui suburtos šios bendrininkų grupės, darymo, tačiau baudžiamoji atsakomybė jiems pagal LR BK 249 ar 249¹ str. vis tiek kils.

⁶² Estijos BK

4. NEPAVYKĘS SAVANORIŠKAS ATSIŠAKYMAS PABAIGTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Būna kartais situacijų, kai asmeniui, nežiūrint to, kad jis vis dėl to persigalvojo ir nusprendė nebevykdyti nusikalstamos veikos, savanoriškas atsisakymas nepavyksta. Tai ypač dažnai pasitaiko materialiuųjų nusikalstamų veikų sudėčių atvejais, kai, atlikus visus veiksmus, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra įmanomas tik jei tolesnis priežastinio ryšio vystymasis dar priklauso nuo vykdytojo valios (pvz. į kitą žmogų šovęs, bet nepataikęs asmuo gali vėl šaudyti, bet atsisako – jis bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti, nes šiuo atveju jis įvykdė visus veiksmus, būtinus padariniams kilti, o priežastinio ryšio vystymasis iššovus jau nebuvo jo kontroliuojamas). Nepaisant to, išreikštas kaltininko noras atsisakyti tolimesnių savo nusikalstamų veiksmų, o kartu – išvengti jų padarinių, leidžia švelninti tokio asmens baudžiamąją atsakomybę. Tokią galimybę numato LR BK 23 str. 4 d. Šioje dalyje pateikta bendra nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką samprata ir nustatyti jo taikymo pagrindai ir sąlygos. Pripažįstant subjekto veiksmus (neveikimą) siekiant nutraukti parengtinę nusikalstamą veiką nepavykusiu atsisakymu, reikėtų atsižvelgti ne tik į pradėtos ir savanoriškai nutraukiamos parengtinės nusikalstamos veikos sudėties konstrukcijos ypatumus, bet ir į tai, kokia forma – vieno asmens ar bendrininkų – darytoje parengtinėje veikoje buvo bandyta savanoriškai atsisakyti ją baigti, kadangi bendrininkų savanoriškam atsisakymui pabaigti nusikalstamą veiką keliami papildomi reikalavimai, kurių pobūdis priklauso nuo bendrininkavimo rūšies bei indėlio bendroje nusikalstamoje veikoje.

Kai asmuo veikia vienas, nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką nustatomas gana paprastai: užtenka nustatyti, kad buvo nuoširdžios pastangos pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką parengtinėje veikos stadijoje, bet vis dėl to nusikalstama veika buvo baigta ir atsirado nusikalstamų padarinių. Čia vėlgi svarbios visos keturios antrajame šio darbo skyriuje išskirtos sąlygos : reikia nustatyti kad atsisakyti neprivertė jokios objektyvios aplinkybės (savanoriškumas), bandyta atsisakyti galutinai ir besąlygiškai, ir tai, kad šis bandymas buvo parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje ir tyčinės nusikalstamos veikos atžvilgiu.

Dėl bandymo galimumo tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad baigto nusikaltimo atveju savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką jau nėra galimas. Dėl šios priežasties negalimas ir nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką, kas suprantama kaip bandymas savo noru atsisakyti pabaigti

nusikalstamą veiką, tačiau nežiūrint to, nusikalstamos veikos ar jos padarinių nepavyksta išvengti.⁶³ Šiuo atveju jau galima kalbėti tik apie aktyvią atgailą.

Tuo tarpu bendrininkavimo atveju pagal LR BK bendrininkams savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygos diferencijuojamos pagal kiekvieno jų indėlį į nusikalstamą veiką, taigi kiekvienam jų jos vis kitokios. Štai pvz. organizatoriui ir kurstytojui pagal LR BK 23 str. 3 dalį keliamos sąlygos imtis visų nuo jų priklausančių priemonių, kad bendrininkai nepadarytų tos nusikalstamos veikos ir užtikrinti, kad ta veika nebūtų padaryta. Taigi tas atvejis, kai visų priemonių buvo imtasi, tačiau veika vis dėl to buvo baigta, ir laikytinas nepavykusiu savanorišku organizatoriaus arba kurstytojo atsisakymu pabaigti nusikalstamą veiką. Tuo tarpu padėjėjui keliami mažesni reikalavimai. Jam pakanka tik pašalinti savo indėlį iš nusikalstamos veikos ir pranešti apie tai bendrininkams arba teisėsaugos institucijoms. Taigi jei jis šias sąlygas įvykdo, bet nusikaltimą bendrininkai vis tiek baigia, jam, visiškai kitaip nei organizatoriui ar kurstytojui, baudžiamoji atsakomybė vis dėl to nekyla, jis laikomas savanoriškai atsisakęs pabaigti nusikalstamą veiką. Padėjėjo nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką situacijos dažniausiai sietinos su nepavykusiu bandymu atsiimti bendrininkams parūpintas priemones arba kai jau tomis priemonėmis bendrininkai pasinaudojo, taigi jų atsiėmimas nebetikslingas. Analogiška situacija ir bendravykdytojo – nepaisant to, kad veika buvo įvykdyta kitų bendravykdytojų, jam baudžiamoji atsakomybė nekyla tuo atveju, jeigu jis įvykdo visas bendrąsias savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygas ir informuoja bendravykdytojus apie atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką.

Konstatuojant nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką faktą svarbu nustatyti ir tai, kokios sudėties (formaliosios ar materialiosios) yra pradėta vykdyti nusikalstama veika, kadangi čia taip pat galioja tos pačios taisyklės, kaip ir nustatinėjant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką faktą – pastangos, kad nusikalstama veika nebūtų baigta, traktuojamos kaip bandymas savanoriškai atsisakyti, tik parengtinėje nusikalstamos veikos stadijoje, ir tik išimtiniais atvejais esant materialiosioms nusikalstamų veikų sudėtimis galimos baigto pasikėsینimo atveju, kai yra pakankamas laiko tarpas tarp veikos ir jos padarinių nutraukti priežastinį ryšį ir tas ryšys dar yra pavaldus kaltininko valiai, įmanoma jį pakeisti.

Nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką pagal LR BK 59 str. 1 d. 13 p. yra atsakomybę lengvinanti aplinkybė, kaip ir aktyvi atgaila (LR BK 59 str. 1 d.). Taigi teisiškai abi šios aplinkybės turi analogišką reikšmę skiriant bausmę. Tačiau, mano manymu, jeigu asmeniui nepavyksta savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką ir šie jo veiksmai pereina į aktyvią atgailą, tai teismas neturėtų tai traktuoti kaip dviejų atskirų atsakomybę lengvinančių aplinkybių, nes

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-356/2005

realiai tai tie patys veiksmai, tačiau juos tik formaliai galima išskirti į dvi stadijas: atliktus iki nusikalstamos veikos pabaigos ir atliktus jau po įvykdytos nusikalstamos veikos.

Be to, pažymėtina, kad skiriant bausmę teismai, vertindami atsakomybę lengvinančias aplinkybes, atsižvelgia į jų visumą – nusikaltusio asmens motyvus, tikslus, priežastis, dėl ko buvo imtasi tos nusikalstamos veikos ir bandyta jos atsisakyti. Tuo tarpu LR BK 59 str. 1 dalyje pateiktas tik pavyzdinis, ne baigtinis atsakomybę lengvinančių aplinkybių sąrašas – taigi čia palikta didelė laisvė patiems teismams spręsti, ką pripažinti atsakomybę lengvinančiomis aplinkybėmis dar be šiame straipsnyje nurodytų. Tai, mano nuomone, tikrai teisinga įstatymo leidėjo pozicija, kadangi neįmanoma kodekse apspręsti visų galimų situacijų, kurios galėtų lengvinti asmens atsakomybę, o įstatymas visuomet turi būti atviras asmens padėties gerinimo galimybėms.

Kaip jau aptarta šio darbo pirmajame skyriuje, visos šiame darbe minimos užsienio šalys gali būti išskirtos į dvi grupes: šalys, kuriose nėra nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto ir kuriose šis institutas yra. Tačiau, pažymėtina, jog tose šalyse kur nėra šio instituto, jo apimtimi išplėsta savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką samprata, t.y. savanorišku atsisakymu pabaigti nusikalstamą veiką laikomi ir tie atvejai, kai nusikalstama veika yra pabaigiama, nepaisant savanoriškų ir rimtų kaltininko pastangų išvengti nusikalstamų padarinių.

Štai, pavyzdžiui, Vokietijos BK nenumato nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto, tačiau čia numatyta, kad „nėra baudžiamas tas, kas savanoriškai atsisako toliau tęsti nusikalstamą veiką arba užkerta kelią kilti nusikalstamiems padariniams. Taip pat nekyla baudžiamoji atsakomybė ir tuo atveju, kai veika pabaigiama, tačiau nustatomos jo savanoriškos ir rimtos pastangos nutraukti daromą nusikalstamą veiką“⁶⁴.

Taip pat Vokietijos baudžiamoji teisė numato aktyvios atgailos institutą, kurio pagrindu asmuo kai kuriais išskirtiniais atvejais vis dėl to gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės net ir nepavykus savanoriškai atsisakyti nuo nusikalstamos veikos pabaigimo, jeigu jo tolimesni veiksmai atitinka aktyvios atgailos sąlygas. Aktyvios atgailos institutas reglamentuotas Vokietijos BK keliuose straipsniuose, kurių kiekvienas taikytas tam tikros kategorijos nusikaltimams. Taigi čia nesuformuluotos bendros aktyvios atgailos sąlygos, bet jos kazuistiškai pritaikytos tam tikroms nusikalstamoms veikoms. Taip pat pažymėtina, jog aktyvios atgailos instituto pagrindu (kitaip nei Lietuvos baudžiamojoje teisėje) gali būti ne tik švelninama bausmė, bet ir visiškai atleidžiama nuo baudžiamosios atsakomybės. Nors aktyvios atgailos institutas kazuistiškai taikomas atskiroms nusikalstamų veikų grupėms, bet apibendrintai galima išskirti tokias tendencijas:

⁶⁴ Vokietijos baudžiamasis kodeksas

- teismas gali numatytais atvejais savo nuožiūra sušvelninti bausmę, kai asmuo atsisako tęsti daroma veiką ir šalina pavojingus padarinius;
- teismas gali numatytais atvejais savo nuožiūra sušvelninti bausmę arba atleisti nuo bausmės, kai asmuo savanoriškai nutraukia daromą veiką ir pašalina pavojingus padarinius, arba pašalina pavojingus padarinius, taip užkirsdamas kelią atsirasti didelei žalai;
- tam tikrais atvejais, amuo atleidžiamas nuo atsakomybės, kai pašalina didelę žalą sukėlusius padarinius arba nutraukia pradėtą daryti veiką.

Pažymėtina, kad tais atvejais kai pasekmės vis tiek kyla, užtenka nustatyti, kad asmuo vis dėl to aktyviai stengėsi jas sumažinti, kad nustatyti aktyvią atgailą. Taigi Vokietijos baudžiamoji teisė skiria aktyvią atgailą nuo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką tik pagal nusikalstamos veikos stadiją – aktyvi atgaila galima tik kai jau pasibaigusi parengtinė nusikalstamos veikos stadija ir nebegali būti taikomas Vokietijos BK 24 straipsnis. Kaip pavyzdį šioje situacijoje galima pateikti Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1993 m. sausio 21 d. sprendimą byloje Nr. BGH 4 StR 683/92, kai buvo keliamas normų konkurencijos klausimas ir buvo sprendžiama, kaip kvalifikuoti kaltinamojo padarytą veiką – kaip savanorišką atsisakymą padegimo atveju ar kaip aktyvią atgailą gaisro sukėlimo pavojaus atveju. Tačiau šis klausimas tebuvo iškeltas teoriškai, kadangi ir vienu ir kitu atveju kaltinamojo padėtis liktų ta pati - baudžiamoji atsakomybė jam nekiltų nei savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką, nei aktyvios atgailos atveju.⁶⁵

Dar kitokia praktika šiuo klausimu nustatyta Rusijos BK 31 str. 5 d. Čia reglamentuota galimybė švelninti bausmę nepavykusio atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atveju tik organizatoriui arba kurstytojui.⁶⁶ Ši baudžiamajo įstatymo leidėjo pozicija, manyčiau, sietina su sąlygų, norint savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, diferenciacija pagal indėlį į nusikalstamos veikos darymą, organizatoriaus ir kurstytojo vaidmenų suvokimą kaip pavojingiausių bendrininkų. Tik organizatoriui ir kurstytojui numatytos sąlygos savanoriškam atsisakymui pabaigti nusikalstamą veiką užtikrinti, kad nusikalstama veika nebūtų pabaigta daryti ir /arba neatsirastų pavojingų padarinių.

Estijos kaip ir Vokietijos, baudžiamajoje teisėje nenumatyta nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimybė. Čia taip pat galima tik aktyvi atgaila.

⁶⁵ Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamajoje byloje BGH 4 StR 683/92

⁶⁶ Rusijos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>

IŠVADOS

Atsižvelgiant į tai, kas buvo pateikta ir aptarta darbe, galima padaryti tokias išvadas:

1. Nors visose aptartose šalyse savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką suprantamas panašiai, tačiau yra nemažai šio instituto reglamentavimo skirtumų. Didžiausi jų - dėl nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto egzistavimo ir bendrininkams keliamų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygų.

2. Baudžiamosios teisės doktrina išskiria tris savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką požymius: savanoriškumas, apsisprendimas galutinis ir besąlygiškas, atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką galimas tik parengtinėje stadijoje, kol nusikalstama veika nebaigta ir/arba nekilę nusikalstamų padarinių. Tačiau būtų tikslinga išskirti dar viena požymį – tai savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką galimumas tik tyčinių nusikalstamų veikų atžvilgiu. Nustatant savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką buvimo faktą būtina visų šių keturių požymių visuma.

3. Daugiausiai problemų teismų praktikoje kyla dėl savanoriškumo požymio nustatymo, todėl nustatant savanoriškumo buvimo faktą savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką atžvilgiu, teismai turėtų įvertinti, ar yra intelektualinio (suvokimas, kad nėra jokių kliūčių pabaigti nusikalstamą veiką) ir valinio (noras pradėtą veiką nutraukti) savanoriškumo elementų visuma. Jai nustatyti turėtų būti kuo detaliau atskleistos visos bylos aplinkybės, tame tarpe ir kaltinamojo elgesio motyvai, kurie nors ir neturi savarankiškos teisinės reikšmės, tačiau dažniausiai padeda paneigti arba patvirtinti savanoriškumo buvimo faktą.

4. Visas šiame darbe aptartas šalis pagal bendrininkams keliamas savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygas galima skirstyti į dvi grupes: šalis, kuriose bendrininkams diferencijuojamos sąlygos pagal jų indėlį į nusikalstamos veikos darymą, ir šalis, kuriose visiems bendrininkams, neatsižvelgiant į jų indėlį į nusikalstamos veikos darymą, sąlygos tokios pačios.

5. Nepavykusio savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas egzistuoja ne visose šiame darbe aptartose šalyse. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog tose šalyse, kur nėra šio instituto, jo apimtimi išplėsta savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką samprata, t. y. savanorišku atsisakymu pabaigti nusikalstamą veiką pripažįstami ir tie atvejai, kai nusikalstama veika pabaigiama ir/arba atsiranda nusikalstami padariniai, tačiau nustatomos savanoriškos ir rimtos kaltininko pastangos nutraukti jos vykdymą.

6. Nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką ir aktyvi atgaila neturėtų būti taikomos toje pačioje situacijoje kaip dvi atskiros atsakomybės lengvinančios aplinkybės, kadangi tai tie patys veiksmai, juos tik formaliai galima išskirti į dvi stadijas: atliktus iki nusikalstamos veikos pabaigos (atitinkantys nepavykusį savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką) ir atliktus jau po įvykdytos nusikalstamos veikos (atitinkantys aktyvią atgailą). Taigi jeigu asmeniui nepavyksta

savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką ir šie jo veiksmai pereina į aktyvią atgailą, tai teismai tai turėtų vertinti tik kaip aktyvią atgailą.

7. Apžvelgus teismų praktiką, darytina išvada, jog tikslinga baudžiamajame kodekse reglamentuoti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą dar išsamiau (pvz. apibrėžti baigto ir nebaigto pasikėsimo sampratas, kaip kad yra padaryta Estijos baudžiamajame kodekse) ir taip, paliekant mažiau interpretavimo laisvės, pasiekti vieningesnę teismų praktiką.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Įstatymai ir kiti teisės aktai

- 1.1. Estijos baudžiamasis kodeksas [žiūrėta 2012-09-23]. Prieiga per internetą <http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>
- 1.2. Latvijos baudžiamasis kodeksas [žiūrėta 2012-09-01]. Prieiga per internetą <<http://www.latvialaw.eu/en/home/criminal-law/criminal-code/#criminal-code>>
- 1.3. Lenkijos baudžiamasis kodeksas [žiūrėta 2012-08-31] <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
- 1.4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 89
- 1.5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. Valstybės žinios. 2003. Nr. 38-1733.
- 1.6. Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Mintis, 1983.
- 1.7. Rusijos baudžiamasis kodeksas [žiūrėta 2012-09-16]. Prieiga per internetą <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>
- 1.8. Vokietijos baudžiamasis kodeksas [žiūrėta 2012-08-12]. Prieiga per internetą <<http://www.germanylaw.eu/de/startseite/strafrecht/strafgesetzbuch/#strafgesetzbuch>>

2. Specialioji literatūra

- 2.1. Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- 2.2. Beulke, W. Strafrecht allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau.
- 2.3. Bielinis, A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. Teisės problemos, Nr. 3 (57), Vilnius, 2007;
- 2.4. Bieliūnas E.; et al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989.
- 2.5. Būdvytis G. Bendrininkų rūšys ir jų atirbojimo problemos teismų praktikoje// Socialinių mokslų studijos. 2012. Nr. 4(2). P. 645-662.
- 2.6. Gropp, W. Verbrechen und Vergehen im Strafrecht der Bundesrepublik Deutschland und im Entwurf eines Strafgesetzbuches für die Republik Litauen//Jurisprudencija. 1999. Nr. 12(4). P. 28-40.
- 2.7. Hefendehl, R. Vorlesung Strafrecht AT (WS 08/09)
- 2.8. Kozlov, A. P. Soucastie [Complicity]. Sankt Peterburg: Juruducheskij centr Press, 2001.

- 2.9. Kuhl. Strafrecht Allgemeine Teil. 2002
- 2.10. Kujalis P. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata// Jurisprudencija. 2002. Nr. 34 (26). P. 58-72.
- 2.11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
- 2.11. Pavilionis V. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989.
- 2.12. Piesliakas V. Baudžiamojo kodekso Bendrosios dalies nuostatų taikymo problemos. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys//Jurisprudencija. 2007. Nr. 8(98). P. 7-12
- 2.13. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia. 2008.
- 2.14. Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vinius, 1996.
- 2.15. Pradel, J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius, 2001;
- 2.16. Pranka D. Pasikėsimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje// Jurisprudencija. 2008. Nr. 11(113). P. 34-41
- 2.17. Puppe I. Der halbherzige Rucktritt //Neue Zeitschrift fur Strafrecht, 1984, Nr. 488(490)
- 2.18. Puppe I. Die Rechtsprechung des BGH zum Rucktrittshorizont//ZIS. 2011 Nr. 6/2011. P. 524-530;
- 2.19. Roxin, C. Uber die Ratio des Rucktrittsprivilegs im Strafrecht/RECPC 02-06vo (2000) [žiūrėta 2012-08-23]. Prieiga per internetą < http://criminnet.ugr.es/recpc/recpc_02-06vo.html>
- 2.20. Ulsenheimer, K. Grundfragen des Rucktritts vom Versuch in Theorie. Berlin, 1976;
- 2.21. Vosyliūtė, A. Vagystės baigtumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje// Teisė. 2007. Nr. 64. P. 135-154.
- 2.22. Wessels, J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- 2.23. Windisch, S. Strafrecht Allgemeiner Teil Skripten – Auszug. Rucktritt vom Versuch. Mainz, 2003.
- 2.24. Wolter, J. Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch. Teil 6.
- 2.25. Наумов, А. В. Русское уголовное право. Москва: Издательство БЕК, 2000.
- 2.26. Наумов, А. В. Словарь по уголовному праву. Москва: Издательство БЕК, 1997.

3. Teismų praktika

- 3.1. Kauno apygardos teismo 2012 01 05 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-99-383-2012;
- 3.2. Klaipėdos apygardos teismo 2009 11 09 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-424-557-2009.

3.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005, Nr. 22.

3.4. Teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 52// *Teismų praktika*, Nr. 23.

3.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-06-29 nutartis byloje Nr/ 2K-422/1999;

3.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-02-11 nutartis byloje Nr. 2K-117/2003;

3.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-12-23 nutartis byloje Nr. 2K-854/2003;

3.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-03-23 nutartis byloje Nr. 2K-135/2004;

3.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-03-08 nutartis byloje Nr. 2K-228/2005;

3.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-05-10 nutartis byloje Nr. 2K-356/2005;

3.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-05-31 nutartis byloje Nr. 2K-391/2005;

3.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-04-04 nutartis byloje Nr. 2K-246/2006;

3.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-11-14 nutartis byloje Nr. 2K-561/2006;

3.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Nr. 2K-87/2006;

3.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-01-19 nutartis byloje Nr. 2K-P-236/2007;

3.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-03-20 nutartis byloje Nr. 2K-253/2007;

3.17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-04-28 nutartis byloje Nr. 2K-170/2008;

3.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-05-15 nutartis byloje Nr. 2K-208/2008;

3.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-11-04 nutartis byloje Nr. 2K-346/2008;

3.20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-05-19 nutartis byloje Nr. 2K-213/2009;

3.21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Nr. 2K-175/2012;

3.22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012-04-24 nutartis byloje Nr. 2K-7-48/2012;

3.23. Panevėžio apygardos teismo 2011 09 14 nutartis byloje Nr. 1A-652-349-2011;

3.24. Šiaulių apygardos teismo 2013 02 18 nutartis byloje Nr. 1A-71-300-2013;

3.25. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 2 StR 313/70 [žiūrėta 2012-10-05]. Prieiga per internetą http://www.ejura-examensexpress.de/online-kurs/entsch_show_neu.php?Alp=1&dok_id=6085

3.26. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 4StR525/00 [žiūrėta 2012-10-07]. Prieiga per internetą <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/00/4-525-00.php3>

3.27. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 2StR550/82 [žiūrėta 2012-10-07]. Prieiga per internetą http://www.ejura-examensexpress.de/online-kurs/entsch_show_neu.php?Alp=1&dok_id=2883

3.28. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1993-05-19 sprendimas baudžiamojoje byloje GSSt 1/93 [žiūrėta 2012-10-01]. Prieiga per internetą <http://openjur.de/u/617196.html>

3.29. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 4StR683/92 [žiūrėta 2012-10-11]. Prieiga per internetą <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/92/4-638-92.php>

3.30. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 4 StR 326/04 [žiūrėta 2012-10-13]. Prieiga per internetą <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/04/4-326-04.php>

3.31. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 2 StR 251/02 [žiūrėta 2013-09-14]. Prieiga per internetą <<http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/02/2-251a-02.php3>>

3.32. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 1 StR 675/99 [žiūrėta 2013-09-14]. Prieiga per internetą <http://www.wietestrafrecht.de/Entscheidungen/BGH,%20Beschluss%20vom%2010.%20000Maerz%202000%20-%201%20StR%20675_99.html>

3.33. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 4 StR 575/98 [žiūrėta 2013-10-07]. Prieiga per internetą <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/98/4-575-98.php3?referer=db>

3.34. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 5 StR 352/55 [žiūrėta 2013-10-07]. Prieiga per internetą <<https://www.jurion.de/de/document/show/0:78660,0/>>

3.35. 1998 m. gegužės 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga Nr. B4-44 „Pasikėsiniu padaryti nusikaltimą laikomas tyčinis veikimas, kuriuo tiesiogiai siekiama padaryti nusikaltimą, jeigu

nusikaltimas nebuvo pabaigtas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios“ [žiūrėta 2013-10-12]. Prieiga per internetą <http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26819>

SANTRAUKA

Šis darbas skirtas savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutui, kaip specifinei aplinkybei, šalinančiai baudžiamąją atsakomybę, kuri Lietuvos baudžiamojoje teisėje sulaukusi nepagrįstai mažai dėmesio. Šiame darbe šis institutas išnagrinėtas lyginamuoju aspektu, lyginant jo reglamentavimą, teismų praktiką bei doktriną Lietuvoje ir keliose kitose kontinentinėse užsienio šalyse, bet pagrindinai - Vokietijoje – šalyje, turinčioje labiausiai išvystytą pasaulyje baudžiamosios teisės teismų praktiką bei doktriną.

Magistrinio darbo tikslas – atskleisti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto turinį, jo probleminius aspektus Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje ir, kiek leidžia šio darbo apimtis, rasti jų sprendimo būdus. Siekiant šių tikslų, darbe išanalizuotas šio instituto tikslingumas, vieta baudžiamosios teisės sistemoje, reglamentavimo ypatumai atskirose šalyse.

Didžiausias dėmesys skirtas savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką sąlygoms, jų analizei. Taip pat aptartos tokių baudžiamosios teisės institutų kaip aktyvi atgaila ir nepavykęs savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką sąsajos su savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutu Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje. Didelis dėmesys darbe skirtas Vokietijos teismų praktikai, išsprendusiai daugelį savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto probleminių klausimų.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Arbeit aufmerksam dem Rücktritt vom Versuch, wie spezieller strafbefreienden Umstand, der im litauischen Strafrecht zu wenig Achtung bekommt, schenkt. In dieser Arbeit ist dieses Institut des Strafrechtes in vergleichenden Sinn analysiert. Hier analysiert man Rechtsprechung und Doktrin in Litauen und in anderen kontinentalen Ausländern, aber grundsätzlich – in Deutschland – im Land, in dem es strafrechtliche beste Rechtsprechung und Doktrin.

Das Ziel dieser Arbeit ist der Inhalt und Probleme des Rücktritts vom Versuch im litauischen und ausländischen Strafrecht zu entdecken und, wieviel lässt der Umfang dieser Arbeiten, Lösungen zu finden. Für diese Ziele ist Zweckmäßigkeit, das Ort im Rechtssystem und Besonderheiten dieses Institutes in einzelnen Ländern in dieser Arbeit analysiert.

Konzentriert sich auf den Rücktritt vom Versuch Bedingungen der Analyse abzuschließen. Ausserdem diskutiert Strafjustiz Institutionen wie die tätige Reue und konnte den Rücktritt vom Versuch im Zusammenhang mit der freiwilligen Weigerung, die Institut der litauischen und ausländischen Strafrecht vervollständigen abzuschließen. Grosse Aufmerksamkeit für die deutsche Rechtsprechung, die vielen problematischen Fragen für Rücktritt vom Versuch Institut entschlossen.

Darbas baigtas

2013 11 21

Rita Bandzienė